

א ויהי ארי תעול לארעא
 די יי אלהך יהב לך
 אחסנא ותרתה ותיתב
 בה: ב ותסב מריש כל
 אבא דארעא די תעל
 מארעך די יי אלהך
 יהב לך ותשוי בסלא
 ותהך לאתרא די יתרעי
 יי אלהך לאשראה
 שכנתה תמן: ג ותיתי
 לות פהנא די יהי
 ביומיא האנון ותימר

כו א והיה כִּי-תָבֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וַיִּרְשָׁתָהּ
 וַיֵּשְׁבֶתָ בָּהּ: ב וּלְקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית אֶת-כָּל-
 פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאֲרֶצְךָ
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשַׂמְתָּ
 בַּטֶּנֶא וְהִלַּכְתָּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
 יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֵׁבֶן שְׁמוֹ שָׁם:
 ג וּבָאתָ אֶל-הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים

רש"י

כו (א) והיה כי תבוא. וירשת וישבת בה. (קידושין לו:) מגיד שלא נתחייבו צדיקים עד שכבשו את הארץ ותלקוה: (ב) מראשית. ולא כל ראשית שאין כל הפירות חייבין צדיקים אלא שזעם המינין בלעד נאמר כאן ארץ ונאמר להלן (לעיל ה ט) ארץ חטה ושעורה וגו' מה להלן משזעם המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל אף כאן שזעם ארץ ישראל שהן שזעם מינין (מנחות פד.): זאת שמון. זית אגורי ששמנו אגור בתוכו: ודבש. הוא דבש תמרים: מראשית. אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שזכרה כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זו ציורים: (ג) אשר יהיה בימים ההם. אין לך אלא כהן שהוא צימך כמו שהוא, (ספרי):

עמרת רש"י

כו (א) והיה כי תבוא. וירשת וישבת בה. (קידושין לו:) מגיד שלא נתחייבו צדיקים עד שכבשו את הארץ ותלקוה כלומר רק אחר שכל אחד ואחד ישב בחלקו (גור אריה): (ב) מראשית. ולא כל ראשית שאין כל הפירות חייבין צדיקים אלא שזעם המינין בלעד נאמר כאן ארץ ונאמר להלן (לעיל ה ט) ארץ חטה ושעורה וגו' מה להלן משזעם המינים שנשתבחה בהן ארץ ישראל אף כאן שזעם ארץ ישראל שהן שזעם מינין (מנחות פד.): זאת שמון. זית אגורי ששמנו אגור בתוכו שיש בזיתים שמן הרבה תה שבח של ארץ ישראל (גור אריה): ודבש. הוא דבש תמרים לא דבש דבורים שכל המקרא של שבעת המינין בפירות קמירי (מזרחי): מראשית. איך אדם יודע איזה פרי נתבשל ראשונה לקוראו ראשית ומתרח (לבוש האורה) אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שזכרה כורך עליה גמי לסימן ואומר הרי זו ציורים לאו דוקא תאנה אלא הא הדין שאר מינין ונקט תאנה לפי שממהר להתבשל יותר מכל שאר הפירות (שפתי חכמים): (ג) אשר יהיה בימים ההם. אין לך אלא כהן שהוא צימך כמו שהוא, כשר ומחזק לך (ספרי) וקרא דהכא בא לומר שאתה צריך לנהוג בו כבוד כמו כהן אשר היה בימים הראשונים (גור אריה):

תרגום

דברים כו כי תבא

וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הַגְדַּתִּי הַיּוֹם
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר
 לָנוּ: ד וְלָקַח הַכְּהֵן הַשָּׂנֵא מִיָּדְךָ
 וְהִגִּיתוּ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
 ה וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֲרָמִי אָבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיִּגַּר

לֵה תִּוְיָתִי יוֹמָא דִּי
 קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ אֲרִי
 עָלִית לְאַרְעָא דִּי קִיִּים
 יי לְאַכְתָּנָא לְמִתָּן
 לָנָא: ד וְיִסַּב כְּהֵנָא סְלָא
 מִיָּדְךָ וַיַּחְתֵּנָה קָדָם
 מִדְּבַחָא דִּי אֱלֹהֶיךָ:
 ה וְתַתִּיב וְתִימַר קָדָם יי
 אֱלֹהֶיךָ לָבֵן אֲרָמָא
 בָּעָא לְאוֹבְדָא יְת אָבִא
 וַנְחַת לְמִצְרַיִם וְדָר תַּמָּן

רש"י

ואמרת אליו. (ספרי) שאינך כפוי טונה: הגדתי היום. (ספרי) פעם אחת נשנה ולא שמי פעמים:
 (ד) ולקח הכהן השנא מידך. להניף אותו כהן מניח ידו תחת יד הצעלים ומניף (ספרי סוכה מו):
 (ה) וענית. לשון הרמת קול (סוטה לז): ארמי אבד אבי. מזכיר חסדי המקום ארמי אובד אזי לכן
 בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב ובשזיל שחשב לעשות חשב לו המקום כאילו עשה שאומות העולם
 חושב להם הקצ"ה מתשנה [רעה] כמעשה (ספרי ירושלמי פאה א): וירד מצרימה. ועוד אחרים בלא
 עלינו לכלותנו שאחרי זאת ירד יעקב למצרים:

עמרת רש"י

ואמרת אליו. כי באתי אל הארץ וגוי למה יגיד זאת הלא ידוע שבאו ישראל אל הארץ
 [מזרח] אלא עליך להורות על הטובה שעשה לך ה' ולהראות [גור אריה] (ספרי) שאינך כפוי
 טונה מלשון הכפישני באפר (איכה ג טו) להפיל אפים ארצה (רש"י שם) [שפתי חכמים]: הגדתי
 היום. כתיב היום לומר (ספרי) פעם אחת נשנה ולא שמי פעמים אם הביא ביכורים מאחד
 מן המינים וקרא וחזר והביא ביכורים ממין אחר אינו קורא עליהן [מזרח]: (ד) ולקח הכהן
 השנא מידך. כתב מידך ללמוד גזרה שוה שהבעלים וגם הכהן צריכין להניף אותו הא כיצד
 [מזרח] כהן מניח ידו תחת יד הצעלים ומניף (ספרי סוכה מו): (ה) וענית. לא שהוא עונה
 על דברי איש, שאין כאן לא מרבר ולא שואל אלא [גור אריה] לשון הרמת קול (סוטה לז):
 שמרים קולו יותר מקולו הקודם [מזרח]: ארמי אבד אבי. מזכיר חסדי המקום שנתן להם
 את הארץ וגם שאר חסדים שעשה עם אבותינו כגון ארמי אובד אזי לכן היה חושב על יעקב
 חמיד להאבידו [גור אריה] לכן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב דאם לא כן מה ענינו
 לכאן [שפתי חכמים] ובשזיל שחשב לבן לעשות חשב לו המקום כאילו עשה שאומות העולם חושב
 להם הקצ"ה מתשנה [רעה] כמעשה (ספרי ירושלמי פאה א): וירד מצרימה. דבוק עם
 הקודם כאילו אמר לבן בקש לעקור את הכל ולא עלה בידו ועוד אחרים בלא עלינו לכלותנו
 שאחרי זאת ירד יעקב למצרים וגם מהם נוצלנו [מזרח]:

שֵׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי־שֵׁם לְגֹי גְדוֹל
עָצוּם וְרַב: ו וַיִּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרִים
וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה:
ו וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת־
עַנְיֵנוּ וְאֶת־עַמְלָנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ:
ח וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה
וּבְזֵרַע נְטוּיָה וּבְמֵרָא גְדָל וּבְאֹתוֹת
וּבְמִפְתָּיִם: ט וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה
וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת
חֶלֶב וְדָבָשׁ: י וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי
אֶת־רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנְחֹתוּ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: יא וְשִׂמַּחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר־

בָּעַם זָעַר וַיְהוּה תִּמּוֹן
לָעַם רַב תִּקְוָה וּסְגִי:
ו וַאֲבֵאִישׁוּ לָנָא מִצְרַיִם
וַעֲנִינָא וַיְהִיבוּ עֲלֵנָא
פְּלִחָנָא קָשִׁיא: ז וַעֲלִינָא
קָדָם יי אֱלֹהָא
דְּאֲבֹתֵנָא וְקָבִיל יי
צְלוֹתֵנָא וְגַלִּי קְדֻמוֹהִי
עֲמִלָּנָא וְלֹאוֹתֵנָא
וְדוֹחֲקָנָא: ח וְאִפְקֵנָא יי
מִמִּצְרַיִם בְּיַד תִּקְיָא
וּבְדִרְעָא מְרֻמָּא
וּבְחֻזְוָנָא רַבָּא וּבְאֹתוֹן
וּבְמִוְפְתָיִן: ט וַאֲיִתֵּנָא
לְאֶתְרָא הַדִּין וַיְהִיב לָנָא
יֵת אֶרְעָא הַדָּא אֶרְעָא
עֲבָדָא חֶלֶב וְדָבָשׁ:
י וּבְעֵן הָא אִיתֵתִי יֵת
רִישׁ אָבָא דְּאֶרְעָא
דִּיהִבְתָּ לִּי יי וְתִתְּנֵהּ
קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ וְתִסְגֹּד
קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ: יא וְתִחַדֵּי
בְּכָל טִבְתָּא דִּי יְהִיב לָךְ
יי אֱלֹהֶיךָ וְלֹאֲנֵשׁ בִּיתְךָ

רש"י

במתי מעט. נשענים נפש (ספרי): (ט) אל המקום הזה. זה ציט המקדש: ויתן לנו את הארץ. כמשענו: (י) והנחתו. מגיד שנטעלו אחר הנחת הכהן ואחוזו צדו כשהוא קורא, וסוזר ומניף (ספרי): (יא) ושמחת בכל השוב. (פסחים ל:): מלאן אמרו אין קורין מקרא ביכורים אלא בזמן שמה מעלמת ועד המג שאלם מלקט תבואתו ופירותיו ויינו ושמנו אלל מהסג וליך מציא ולינו קורא:

עמרת רש"י

במתי מעט. נשענים נפש (ספרי): (ט) אל המקום הזה. זה ציט המקדש ולא את הארץ בכללה כי זה נאמר במפורש ויתן לנו את הארץ הזאת [גור אריה]: ויתן לנו את הארץ. כמשענו: (י) והנחתו. הא כבר כתיב והניחו לפני מזבח ה' אלא מגיד שנטעלו אחר הנחת הכהן ואחוזו צדו כשהוא קורא, וסוזר ומניף (ספרי) ושתי תנופות היו [גור אריה]: (יא) ושמחת בכל

את ולואי וג'ורא די
 ב'נ'ך: יב ארי תשי
 לעשרא ית כל מעשר
 עללתך בשתא
 תליתאה שנת מעשרא
 ותתן ללואי לג'ורא
 ליתמא ולא רמלא ויכלון

דברים כו כי תבא רסה
 נתן לך יהוה אלהיך ולביתך אתה
 והלוי והגר אשר בקרבך: שני יב כי
 תכלה לעשר את כל מעשר
 תבואתך בשנה השלישית שנת
 המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום

רש"י

אתה והלוי. אף הלא חייב ציבורים אם נטעו צמח עריהם: והגר אשר בקרבך. (שם) מציא ולינו קורא שאינו יכול לומר לאצותינו: (יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית. כשתגמור להפריש מעשרות של שנה השלישית קבע זמן הדיעור והודיו בערב הפסח של שנה הרביעית שנאמר (דברים יד כח) מקנה שלש שנים תוליא וגו' נאמר כאן מקץ, ונאמר להלן (שם לא י) מקץ שבע שנים לענין הקהל מה להלן רגל אף כאן רגל אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות תלמוד לומר כי תכלה לעשר מעשרות של שנה השלישית, רגל שהמעשרות כלין זו וזהו פסח שהרבה חילנות יש שנלקטין אחר הסוכות, נמצאו מעשרות של שלישיית כלין צפסח של רביעית וכל מי ששהה מעשרותיו הנריכו הכתוב לזכרון מן הבית (ספרי): שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה אלא אחד משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה שנה ראשונה ושניה של שמיטה נוהג בה מעשר ראשון כמו שנאמר (במדבר יח

עטרת רש"י

הטוב. מה שמחה שייך כאן והלא אינן נאכלין לזרים דאיתקשו לתרומה לכך פירש [שפתי חכמים] (פסחים לו:) מכאן אמרו אין קורין מקרא ציבורים אלא בזמן שמחה מעלית ועד החג שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ויינו ושמןו אכל מהחג ולין מציא ולינו קורא: אתה והלוי. אף הלא חייב ציבורים אם נטעו צמח עריהם: והגר אשר בקרבך. למה נאמר הלא גר חייב בכל המצות האמורות בתורה ומשני (שם) גר מציא ולינו קורא שאינו יכול לומר לאצותינו ולהכי חלקו [שפתי חכמים]: (יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית. אין פירושו שאתה עומד בשנה השלישית של שמיטה ומפריש מעשר של שנה שניה אלא כשתגמור להפריש מעשרות של שנה השלישית קבע זמן הדיעור והודיו בערב הפסח של שנה הרביעית שנאמר (דברים יד כח) מקנה שלש שנים תוליא וגו' נאמר כאן מקץ, לאו דוקא בפרשה זו אלא נאמר על מעשר של שנה שלישיית מקץ והווי כמו שכתוב כאן [שפתי חכמים] ונאמר להלן (שם לא י) מקץ שבע שנים לענין הקהל מה להלן רגל אף כאן רגל אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות תלמוד לומר כי תכלה לעשר מעשרות של שנה השלישית, רגל שהמעשרות כלין זו וזהו פסח שהרבה חילנות יש שנלקטין אחר הסוכות, נמצאו מעשרות של שלישיית כלין צפסח של רביעית וכל מי ששהה מעשרותיו הנריכו הכתוב לזכרון מן הבית (ספרי): שנת המעשר. וכי שאר שנים א' וב' אינן שנים של מעשר ומתוך ששנה שלישיית היא [שפתי חכמים] שנה שאין נוהג בה אלא אחד משני מעשרות

וְלֹא־לִמְנָה וְאָכְלוּ בְשַׁעֲרֶיךָ וְשָׁבְעוּ׃
 יג וְאָמַרְתָּ לְפָנָי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעֵרְתִּי
 הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נָתַתּוּ לְלֹאֵי
 וְלִגְרֵי לַיְתוֹם וְלֹא־לִמְנָה כְּכֹל־מִצְוֹתֶיךָ

בְּקִרְוֶיךָ וְשָׁבְעוּ׃
 יג וְחִימַר קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ
 פְּלַתִּי קֹדֶשׁ מִעֲשֵׂרָא
 מִן בֵּיתָא וְאִף יְהִבְתָּה
 לְלֹאֵי וְלִגְרֵי לַיְתוֹמָא
 וְלֹא־רְמָלָא כְּכֹל פְּקוּדֶיךָ

רש"י

כו) כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר, ומעשר שני, שנאמר (לעיל יד כג) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגןך חירושך וינהרך הרי שני מעשרות ונא ולמדך כאן בשנה השלישית שאין נוהג מאותן שני מעשרות אלא האחד ואי זה זה מעשר ראשון ותחת מעשר שני יתן מעשר עני שנאמר כאן ונתתה ללוי את אשר לו הרי מעשר ראשון, לגר ליחוס ולא למנה זה מעשר עני: ואכלו בשעריך ושבעו. תן להם כדי שזען (פאה י ספרי) מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן פחות מחצי קב חטים וכו': (יג) ואמרת לפני ה' אלהיך. (סוטה לז:): המודה שנתת מעשרותיך: בערתי הקדש מן הבית. (ספרי) זה מעשר שני ונטע רבעי ולמדך שאלו מעשרותיו של שמי שנים ולא העלם לירושלים שנריך להעלותם עכשיו: וגם נתתיו ללוי. (שם) מעשר ראשון: וגם. לרבות תרומה וזכורים: ולגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני: ככל מצותך. נחמס כסדרם לא הקדמתי תרומה לזכורים ולא מעשר לתרומה ולא שני לראשון שהתרומה קרויה ראשית שהיא ראשונה משנעשה דגן וכתיב (שמות כז כח) מלאתך ודמעך לא תאחר לא

עצרת רש"י

שנהגו בשתי שנים שלפנייה ששנה ראשונה ושנייה של שמטה נוהג זה מעשר ראשון כמו שנאמר (במדבר יח כו) כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר, ומעשר שני, שנאמר (לעיל יד כג) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגןך חירושך וינהרך הרי שני מעשרות ונא ולמדך כאן בשנה השלישית שאין נוהג מאותן שני מעשרות אלא האחד ואי זה זה מעשר ראשון ותחת מעשר שני יתן מעשר עני שנאמר כאן ונתתה ללוי את אשר לו הרי מעשר ראשון, לגר ליחוס ולא למנה זה מעשר עני: ואכלו בשעריך ושבעו. ואם אינו רוצה לאכול מי יכריח אותו אלא נאמר ואכלו לומר תן להם כדי שזען (פאה י ספרי) מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן פחות מחצי קב חטים וכו' אבל בעיר שיכול לילך גם אצל אחרים, כן פוחתין אבל שעורים צריך ליתן לו קב שלם [שפתי חכמים]: (יג) ואמרת לפני ה' אלהיך. מדכתיב ואמרת לפני ה' אלהיך ולא לה' אלהיך משמע [שפתי חכמים] (סוטה לז:): המודה אל לבך שנתת מעשרותיך דלא שייך אמירה לה' שהוא יודע הכל [גור אריה]: בערתי הקדש מן הבית. (ספרי) זה מעשר שני ונטע רבעי הנקראים קודש (ויקרא יט כד רש"י שם) ולמדך שאלו מעשרותיו של שמי שנים ולא העלם לירושלים שנריך להעלותם עכשיו ולהתודות אף שאין מעשר שני נוהג בשנה השלישית [שפתי חכמים]: וגם נתתיו ללוי. (שם) מעשר ראשון: וגם. לרבות תרומה וזכורים: ולגר ליתום ולאלמנה. זה מעשר עני: ככל מצותך. נחמס כסדרם לא הקדמתי תרומה לזכורים ולא מעשר לתרומה ולא שני לראשון שהתרומה קרויה ראשית שהיא ראשונה משנעשה דגן וכתיב (שמות כז כח) מלאתך ודמעך לא תאחר לא

אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי לֹא-עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ
 וְלֹא שִׁכַּחְתִּי: י לֹא-אֲכַלְתִּי בְּאֵני
 מִמֶּנּוּ וְלֹא-בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטַמְאָה
 וְלֹא-נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל
 יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר
 צִוִּיתֵנִי: טו הַשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קֹדֶשְׁךָ

די פקדתי לא עברתי
 מפקודיך ולא
 אהנשיתי: ד לא אכלתי
 פאבלי מנה ולא פלתי
 מנה בדמסאב ולא
 יהבית מנה למית
 קבלית למימרא די
 אלהי עבדית ככל די
 פקדתי: טו אסתכי

רש"י

תשנה את הסדר (מכילתא משפטים): לא עברתי ממצותיך. לא הפרשתי ממין על שאינו מינו ומן החדש על הישן (ולא מן התלוש על המחוזר ולא מן המחוזר על התלוש): ולא שכחתי. מלזכרך על הפרשת מעשרות (ספרי): (יד) לא אכלתי באני ממנו. מכלן שאסור לאונן: ולא בערתי ממנו בטמא. בין שאני טהור והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא והיכן הזהר על כך (לעיל יב ז) לא תוכל לאכול בשעריך (יבמות עג): זו אכילת טומאה כמו שנאמר בפסולי המקודשים (לעיל טו כב) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו' אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר: ולא נתתי ממנו למת. (ספרי) לעשות לו ארון ותכריכין: שמעתי בקול ה' אלהי. (מעשר שני פד) הנאתיו לזית הנחירה: עשיתי ככל אשר צויתני. שמחתי ושימחתי זו (ספרי): (טו) השקיפה ממעון קדשך. (ספרי) עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שעליך לעשות שאמרת (ויקרא כו ג) אם נקומי מלכו ונתתי גשמיכם נעתם (ספרי):

עטרת רש"י

את הסדר (מכילתא משפטים): לא עברתי ממצותיך. לא הפרשתי ממין על שאינו מינו חיטים על שעורים [שפתי חכמים] ומן החדש על הישן (ולא מן התלוש על המחוזר ולא מן המחוזר על התלוש): ולא שכחתי. מלזכרך כלומר מלשבחך [שפתי חכמים] על הפרשת מעשרות (ספרי) ולא ששכחתי מלומר ברכת הפרשת מעשרות שאינה אלא מדרבנן [גור אריה]: (יד) לא אכלתי באני ממנו. מכלן שאסור לאונן אבל אין לו מלקות כי אין כאן אוהרה אלא סיפור דברים [שפתי חכמים]: ולא בערתי ממנו בטמא. בין שאני טמא והוא המעשר שני טהור בין שאני טהור והוא המעשר שני [מזרחי] טמא והיכן הזהר על כך כדי שיעבור עליו בלאו וילקה [שפתי חכמים] (לעיל יב ז) לא תוכל לאכול בשעריך (יבמות עג): זו אכילת טומאה כמו שנאמר בפסולי המקודשים (לעיל טו כב) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו' אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר: ולא נתתי ממנו למת. (ספרי) לעשות לו ארון ותכריכין אפילו שהוא דבר של מצוה [שפתי חכמים]: שמעתי בקול ה' אלהי. (מעשר שני פד) הנאתיו לזית הנחירה שהוא עיקר המצוה [גור אריה]: עשיתי ככל אשר צויתני. שמחתי ושימחתי זו (ספרי) אחרים [שפתי חכמים]: (טו) השקיפה ממעון קדשך. בתפלה זו אנו אומרים (ספרי) עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה

מִן־הַשָּׁמַיִם וּבִרְךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־
 יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה
 לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתֵּינוּ אֶרֶץ
 זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ: ׀ שְׁלִישֵׁי מֵזֶה הַיּוֹם
 הַזֶּה יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ מִצִּוְךָ לַעֲשׂוֹת
 אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים
 וְשִׁמְרַת וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־לְבַבְךָ
 וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: ׀ אֶת־יְהוָה הֵאמַרְתָּ
 הַיּוֹם לְהִיּוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְלַכֵּת
 בְּדַרְכָּיו וּלְשָׁמֵר חֻקָּיו וּמִצְוֹתָיו

מִמְדוֹר קְדָשְׁךָ מִן
 שָׁמַיָא וּבִרְךְ יִתְ עַמְךָ
 יִתְ יִשְׂרָאֵל וְיִתְ אֶרְעָא
 דִּי יְהִבְתָּ לְנָא כְּמָא דִּי
 קִיַּמְתָּא לְאַבְתְּנָא אֶרֶע
 עֲבָדָא חֶלֶב וּדְבָשׁ:
 מֵזֶה הַיּוֹם יִי אֱלֹהֶיךָ
 מִפְּקוּדֶיךָ לְמַעַבְדֵי יִתְ
 קִיַּמְיָא הָאֵלִין וְיִתְ דִּינְיָא
 וְתַפְרֵי וְתַעַבְדֵי יִתְהוֹן
 בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ:
 ׀ יִתְ יִי חֻמְבְּתָא יוֹמָא דִּין
 לְמַהוּי לְךָ לֵאלֹהֵי
 וּלְמַהוּי בְּאַרְחוֹן דְּתַקְנֵן
 קְדָמוּהִי וּלְמַפְרֵי קִיַּמוּהִי
 וּפְקוּדוּהִי וּדִינֵהוּי

רש"י

אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו. למה לנו וקיימת ארץ זבת חלב ודבש: (עו) היום הזה ה' אלהיך מצוך. בכל יום יהיו צעניך מדשים כאלו צו ציום נטויות עליהם: ושמרת ועשית אותם. צת קול מנצחתו הנצחית ביומים היום מוכה לשנה הנצחית (תנחומא): (יז) האמרת והאמירך. אין להם עד מוכיח במקרא ולי נראה שהוא לשון המשכה והדללה הבדלתי לך מאלהי הנכר להיות לך לאלהים והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה ומנצחתי להם עד והוא לשון תפארת כמו (תהלים ז' ד) יתאמרו כל פועלי און:

עמרת רש"י

צעניך לעשות שמרת (ויקרא כו ג) אם צחקו תלכו ונתתי גשמיכם צעתם (ספרי) דאם לא כן מה מקום לתפלה זו לכאן [שפתי חכמים]: אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו. למה לנו את האדמה וקיימת גם מה שהבטחת ליוצאי מצרים שתהיה [מזרח] ארץ זבת חלב ודבש: (פז) היום הזה ה' אלהיך מצוך. בכל יום יהיו צעניך מדשים כאלו צו ציום נטויות עליהם: ושמרת ועשית אותם. למה נאמר עוד הרי כבר נצטוו [גור אריה] אלא צת קול מנצחתו הנצחית ביומים היום מוכה לשנה הנצחית (תנחומא): (יז) האמרת והאמירך. אין להם עד מוכיח במקרא ולי נראה שהוא לשון המשכה והדללה הבדלתי לך מאלהי הנכר להיות לך לאלהים זהו פירושו של האמרת היום והוא הפרישך אליו זהו פירושו של ה' האמירך וגו' מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה ומנצחתי להם. עד והוא האמרת הוא [שפתי חכמים] לשון תפארת כמו (תהלים

וְלִקְבֹּלָא בְּמִימְרָהּ: יח וַיִּי
 חֲטָבָד יוֹמָא דִּין לְמַהוּ
 לֵיה לְעַם חֲבִיב כְּמָא דִּי
 מְלִיל לָךְ וְלִמְטָר כָּל
 פְּקוּדוֹהִי: יט וְלִמְתַּנְדָּ
 עֲלָאָה עַל כָּל עֲמֻמָּא
 דִּי עֵבֵד לְתַשְׁבְּחָא
 וְלִשׁוּם וְלִרְבּוּ וְלִמְהַרְדָּ
 עִם קָדִישׁ קָדָם: י
 אֱלֹהֵךְ כְּמָא דִּי מְלִיל:
 א וּפְקִיד מוֹשֶׁה וְסֻבִּי
 יִשְׂרָאֵל יְת עֲמָא
 לְמִימָר טַר יְת כָּל
 תְּפַקְדָּתָא דִּי אָנָּא
 מְפַקְדַּ יְתִכּוֹן יוֹמָא דִּין:
 ב וַיְהִי בְּיוֹמָא דִּי תַעֲבְרוּן
 יְת יַרְדֵּנָא לְאַרְעָא דִּי
 אֱלֹהֵךְ יְהִי לָךְ וְתִקִּים
 לָךְ אֲכַנִּין רַבְרַבִּין
 וְתַסּוּד יְתַהוֹן בְּסִידָא:
 ג וְתַכְתּוּב עַלִּיהוֹן יְת כָּל
 פְּתַגְמֵי אוֹרִיתָא הָדָא
 בְּמַעֲבַרְךָ בְּדִיל דִּי

וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמַע בְּקִלּוֹ: יח וַיְהִי
 הַיְּמִינֶךָ הַיּוֹם לְהִיּוֹת לּוֹ לְעַם סְגֻלָּה
 כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר-לָךְ וְלִשְׁמֹר כָּל-מִצְוֹתָיו:
 יט וְלִתְהַרְךָ עַלְיוֹן עַל כָּל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
 עָשָׂה לְתַהַלָּה וְלִשְׁמֹם וְלִתְפָּאֶרֶת
 וְלִהְיוֹתְךָ עִם-קָדֹשׁ לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר: פ רַבִּיעִי כֹז א וַיֵּצֵא מוֹשֶׁה
 וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-הָעָם לֵאמֹר שָׁמֹר
 אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
 אֲתֶכֶם הַיּוֹם: ב וַהֲיָה בַיּוֹם אֲשֶׁר
 תַעֲבֹרוּ אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְהִקְמַתָּ לָךְ
 אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשִׁדְתָּ אֹתָם בְּשִׁיד:
 ג וְכִתְבַתָּ עֲלֵיהֶן אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה

רש"י

(יח) כאשר דבר לך. (שמות יט ה) והייתם לי סגולה: (יט) ולהיתך עם קדש כאשר דבר. (ויקרא כ כו) והייתם לי קדושים:

כז (א) שמר את כל המצוה. לשון הווה גרדניט בלע"ז: (ב) והקמת לך. צירוף ואמר כן מוליא משם אחרות ומצנה מהן מונח בהר עינל נמלאת אהה אומר שלשה מיני אבנים היו, שמים עשר צירוף וכנגדן

עמרת רש"י

(יח) כאשר דבר לך. (שמות יט ה) והייתם לי סגולה: (יט) ולהיתך עם קדש כאשר דבר. (ויקרא כ כו) והייתם לי קדושים:

כז (א) שמר את כל המצוה. לשון הווה כלומר הווה שומר המצוה הזאת תמיד ואינו לשון ציורי [שפתי חכמים] גרדניט gardant בלע"ז בשמר: (ב) והקמת לך. צירוף ואמר כן מוליא משם אחרות ומצנה מהן מונח בהר עינל נמלאת אהה אומר כמו שכתוב בספר יהושע

הַזֹּאת בְּעֶבְרֶךָ לְמַעַן אֲשֶׁר תָּבֹא
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | נָתַן
 לְךָ אָרֶץ זָבֹת חֶלֶב וּדְבַשׁ כַּאֲשֶׁר
 דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבוֹתֶיךָ לְךָ: ד וְהָיָה
 בְּעֶבְרַכֶּם אֶת־הַיְרֵדֹן תִּקְיִמוּ אֶת־
 הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מַצִּיחַ
 אֶתְכֶם הַיּוֹם בְּהַר עֵיבֵל וְשָׂדֵת אוֹתָם
 בַּשִּׁיד: ה וּבְנִיתָ שֵׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
 אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא־תִנֶּיף
 עֲלֵיהֶם פְּרוֹז: ו אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה
 אֶת־מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַעֲלִיתָ
 עָלָיו עֹלֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: ז וּזְבַחַת
 שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שֵׁם וְשִׂמְחָתָ לִפְנֵי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ח וְכִתַּבְתָּ עַל־הָאֲבָנִים
 אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת בְּאֵר
 הַיַּיִט: ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְהַכֹּהֲנִים

תעול לארעא דיי
 אלהך יהב לך ארעא
 עבדא חלב ודבש כמא
 די מליל יי אלהא
 דאבהתך לך: ד ויהי
 כמעברכון ית ירדנא
 תקימון ית אבניא
 האלן די אנא מפקד
 יתכון יקא דין בטורא
 דעיבל ותסוד יתהון
 כסדא: ה ותבני תמן
 מדבחא קדם יי אלהך
 מדבח אבנין לא תרים
 עליהון פרזלא: ו אבנין
 שלמין תבני ית
 מדבחא דיי אלהך
 ותסק עלוהי עלון קדם
 יי אלהך: ז ותכוס נכסת
 קודשין ותיכול תמן
 ותחדי קדם יי אלהך:
 ח ותכתוב על אבניא ית
 כל פתגמי אורייתא
 הדא פרש יאות:
 ט ומליל משה וכהניא
 לואי לכל ישראל
 למימר אצית ושמע

רש"י

בגלגל וכנגדן זהר עיבל כדאיתא במסכת סוטה (דף לה:): (ח) באר היטב. (סוטה לב.) כשנעים לשון:

עמרת רש"י

(פרק ג' ד') שלשה מיני חזנים רצה לומר שלשה מיני מקומות היו, שמים עשר צירדן וכנגדן
 בגלגל וכנגדן זהר עיבל ואותן קלפו והקימו בסוף בגלגל במלון ראשון של ארץ ישראל נשפתי
 חכמים] כדאיתא במסכת סוטה (דף לה:): (ח) באר היטב. (סוטה לב.) כשנעים לשון שיוכלו
 האומות להעתיקה [נשפתי חכמים]:

הַלְלוּם אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַסִּבַּת
 | וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִיִּיתָ
 לְעַם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: | וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹל
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת־כְּתוּב מִצְוֹתוֹ
 קְרִי מִצְוֹתוֹ: | וְאֶת־חֻקּוֹ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
 הַיּוֹם: | ׀ חֲמִישִׁי יֵא וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם
 בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: | יְיָ אֱלֹהֵי יַעֲמֹדוּ
 לְבָרֶךְ אֶת־הָעָם עַל־הַר גְּרִזִים
 בְּעַבְרָתְכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן שְׁמַעוֹן וְלִוִי
 וַיהוּדָה וַיִּשְׁשָׁכֶר וַיּוֹסֵף וּבְנֵימִן:
 | וְאֱלֹהֵי יַעֲמֹדוּ עַל־הַקָּלְלָה בְּהַר
 עֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאֲשֶׁר וּזְבוּלָן דָּן
 וְנַפְתָּלִי: | ד וַעֲנוּ הַלְלוּם וְאָמְרוּ אֶל־כָּל־
 אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רָם: | ׀ טו אַרְוֹר

יִשְׂרָאֵל יוֹמָא הַדִּין
 הוֹרֵתָא לְעַמָּא קָדָם ׀
 אֱלֹהֶיךָ: | וְתִקְבַּל לְמִימְרָא
 דִּי אֱלֹהֶיךָ וְתַעֲבֵד יְת
 פְּקוּדוֹהִי וְיְת קִמּוּהִי דִי
 אָנָּא מִפְּקֻדֵי יוֹמָא דִּין:
 יֵא וּפְקִיד מֹשֶׁה יְת עַמָּא
 בַּיּוֹמָא הַהוּא לְמִימְרָ:
 יְיָ אֱלִין יְקוּמוּן לְבָרְכָא
 יְת עַמָּא עַל טוֹרָא
 דְּגִרְזִים בְּמַעֲבְרָתוֹן יְת
 יַרְדֵּנָא שְׁמַעוֹן וְלִוִי
 וַיהוּדָה וַיִּשְׁשָׁכֶר וַיּוֹסֵף
 וּבְנֵימִן: | י וְאֱלִין יְקוּמוּן
 עַל לְוִטִּיא בְּטוֹרָא
 דְּעֵיבָל רְאוּבֵן גָּד וְאֲשֶׁר
 וּזְבוּלָן דָּן וְנַפְתָּלִי:
 ד וַיְתִיבוּן לְוֵאִי וַיִּימְרוּן
 לְכָל אִנְשׁ יִשְׂרָאֵל קְלָא
 רָמָא: | טו לִיט גְּבָרָא דִי
 יַעֲבֵד צְלָם וּמִתְכָּא
 מְרַחָא קָדָם ׀ עַבֵּד

רש"י

(ט) הסבת. כתרנומו: היום הזה נהיית לעם. ככל יוס יהיו צעניך כאלו היום זאת עמו צנרית:
 (יב) לברך את העם. כדליתא במסכת סוטה (דף לב) ששה שצטים עלו לראש הר גריזים וששה לראש
 הר עיבל והכהנים והלוים והארוון למטה צלמט הפכו לים פניהם כלפי הר גריזים ופתחו צנרית צרוך
 האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו' ואלו ואלו עונין אמן חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו
 צקללה ואומרים ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' ואלו ואלו עונין אמן חזרו והפכו פניהם כלפי הר
 גריזים ואמרו צרוך אשר אינו מקלה אצו ואמו וגו' וחורים והופכים פניהם להר עיבל ואומרים ארור

עמרת רש"י

(ט) הסבת. כתרנומו אצית תקשיב [כאור]: היום הזה נהיית לעם. ככל יוס יהיו צעניך
 כאלו היום זאת עמו צנרית דאם לא כן היום הזה למה לי [גור אריה]: (יב) לברך את
 העם. כדליתא במסכת סוטה (דף לב) ששה שצטים עלו לראש הר גריזים ומשבט לוי רק
 אלו שאינן ראויין לשירות וששה לראש הר עיבל והכהנים והלוים הראויין לשירות והארוון למטה

הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה
 תּוֹעֵבֹת יִהְיֶה מַעֲשֵׂה יָדָיו חָרַשׁ וְשֵׁם
 בַּסֵּתֶר וְעָנּוּ כָּל־הָעַם וְאָמְרוּ אָמֵן: ׀
 מִן אֲרוֹר מִקְלָה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל־
 הָעַם אָמֵן: ׀ יִן אֲרוֹר מִסִּיג גְּבוּל
 רַעְהוּ וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀
 יח אֲרוֹר מִשְׁגָּה עוֹר בַּדְּרֶךְ וְאָמַר כָּל־
 הָעַם אָמֵן: ׀ יט אֲרוֹר מִמָּטָה מִשְׁפָּט
 גֵּר־יְתוֹם וְאֶלְמָנָה וְאָמַר כָּל־הָעַם
 אָמֵן: ׀ כ אֲרוֹר שֹׁכֵב עִם־אִשְׁתׁ אָבִיו כִּי
 גָּלָה כִּנְיָ אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעַם
 אָמֵן: ׀ כא אֲרוֹר שֹׁכֵב עִם־כָּל־

ידי אמן ומשוי בסתרא
 ויתבון כל עמא
 ויימרין אמן: מו ליט
 דיקלי אבוהי ואמה
 ויימר כל עמא אמן:
 ז ליט דישני תחומא
 דחברה ויימר כל עמא
 אמן: יח ליט דייטעי
 עירא בארשא ויימר
 כל עמא אמן: יט ליט
 דיעלי דין דיר יתמא
 וארמלא ויימר כל עמא
 אמן: כ ליט דישכוב עם
 אתת אבוהי ארי גלי
 כנפא דאבוהי ויימר
 כל עמא אמן: כא ליט
 דישכוב עם כל בעירא
 ויימר כל עמא אמן:

רש"י

מקלה אביו ואמו וכן כולם עד ארוור אשר לא יקים (סוטה לב): (טו) מקלה אביו. מולול לשון (לעיל כה ג) ונקלה אחיך: (יז) מסיג גבול. מחזירו לאחוריו וגונג את הקרקע לשון (ישעיה נט יד) והוסג אחור: (יח) משגה עור. הסומא בדבר ומשיאו עלה רעה (ב"מ נח):

עמרת רש"י

באמצע הפכו לויס פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בצרכה דכתיב וענו הלויים (גור אריה) ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו' ואלו ואלו עונין אמן חזרו והפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ואומרים ארוור האיש אשר יעשה פסל וגו' ואלו ואלו עונין אמן חזרו והפכו פניהם כלפי הר גריזים ואמרו ברוך אשר אינו מקלה אביו ואמו וגו' וחוזרים והופכים פניהם להר עיבל ואומרים ארוור מקלה אביו ואמו וכן כולם עד ארוור אשר לא יקים (סוטה לב): (מו) מקלה אביו. מולול לשון (לעיל כה ג) ונקלה אחיך: (יז) מסיג גבול. מחזרו הגבול בין השדות לאחוריו לתוך שדה של חבירו ובוה מרבה גבול שלו (גור אריה) וגונג את הקרקע של חבירו לשון (ישעיה נט יד) והוסג אחור ענין החזרה לאחור (מצודות שם): (יח) משגה עור. הסומא בדבר ומשיאו עלה רעה (ב"מ נח):

כב לִיט דִּישְׁכּוּב עִם
 אַחְתָּהּ בַּת אֲבוּהִי אוּ
 בַת אִמָּהּ וַיִּימַר כָּל
 עַמָּא אָמֵן: כב לִיט
 דִּישְׁכּוּב עִם חֲמוּתָהּ
 וַיִּימַר כָּל עַמָּא אָמֵן:
 כד לִיט דִּימְחֵי לְחַבְרָהּ
 בְּסַתְרָא וַיִּימַר כָּל עַמָּא
 אָמֵן: כה לִיט דִּי מְקַבֵּל
 שְׁחָדָא לְמַקְטֵל נַפְשָׁא
 דְּמִי וְכִי וַיִּימַר כָּל עַמָּא
 אָמֵן: כו לִיט דִּי לֹא יְקִים
 יְת פְּתָנְמִי אוּרִיתָא
 הָדָא לְמַעְבַּד יְתַהוּן
 וַיִּימַר כָּל עַמָּא אָמֵן:
 א וַיְהִי אִם קַבְלָא תְקַבֵּל
 לְמִימְרָא דִּי אֱלֹהִיךָ
 לְמַטְרָא לְמַעְבַּד יְת כָּל
 פְּקוּדוּהִי דִּי אֲנָא
 מְפַקְדִּיךָ יוֹמָא דִּין
 וַיִּתְנַגֵּד יְי אֱלֹהִיךָ עֲלִי

בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: ס
 כב אָרוּר שֹׁכֵב עִם־אֲחִיתּוֹ בַּת־אָבִיו
 אוּ בַת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: ס
 כג אָרוּר שֹׁכֵב עִם־חֲתָנָתּוֹ וְאָמַר כָּל־
 הָעָם אָמֵן: ס כד אָרוּר מַכֶּה רֵעֵהוּ
 בְּסַתֵּר וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: ס
 כה אָרוּר לִקְחַ שְׁחָד לְהַכּוֹת נַפֶּשׁ דָּם
 נָקִי וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן: ס כו אָרוּר
 אֲשֶׁר לֹא־יְקִים אֶת־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה־
 הַזֹּאת לַעֲשׂוֹת אוֹתָם וְאָמַר כָּל־הָעָם
 אָמֵן: פ כח א וַהֲיָה אִם־שָׁמַעַתְּ שְׁמִיעַ
 בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר לַעֲשׂוֹת
 אֶת־כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּיךָ

רש"י

(כד) מכה רעהו בסתר. על לשון הרע הוא אומר (פרקי דרבי אליעזר). ראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן אחד עשרה ארורים יש כאן כנגד אחד עשרה שצטים וכנגד שמעון לא כתב ארוור לפי שלא היה בלבו לצרכו לפני מותו כשצריך שאר השצטים לכן לא רצה לקללו: (כו) אשר לא יקים. כאן כלל את כל התורה כולה וקבלוה עליהם צאלה ובשבעה (שבת לו.):

עמרת רש"י

(כד) מכה רעהו בסתר. וכי בגלוי כן מותר להכות אלא על לשון הרע הוא אומר (פרקי דרבי אליעזר). ראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן אחד עשרה ארורים יחידים יש כאן כי ארוור אשר לא יקים וגוי כולל את כל התורה וגם האחד עשרה ארורים דלעיל לכן יש לומר שנכתבו לדרוש מה שדרש רבי משה הדרשן (שפתי חכמים) כנגד אחד עשרה שצטים וכנגד שמעון לא כתב ארוור לפי שלא היה בלבו לצרכו לפני מותו כשצריך שאר השצטים לפי שבמעשה שטים היו עם נשיא שלהם (חוקוני) לכן לא רצה לקללו: (כו) אשר לא יקים. כאן כלל את כל התורה כולה וקבלוה עליהם צאלה ובשבעה (שבת לו.):

על כל עממי ארעא:
 ב וייתון עלך כל
 ברכתא האלין וידבקנך
 ארי תקבל למימרא דיי
 אלקה: ג ברוך את
 ברכתא וברוך את
 בחקלא: ד ברוך ולדא
 דמעך ואפא דארעך
 וולדא דבעירך בקרי
 תורך ועדרי ענה:
 ה ברוך סלך ואצותך:
 ו ברוך את במעלך
 וברוך את במפקך: ז יתן
 ית בעלי דכבך
 דקמין עלך תבירן
 דקמך בארחה חד
 יפקון לותך וכשבטא

היום ונתתך יהוה אלהיך עליון על
 כל-גווי הארץ: ב ובאו עליך כל-
 הברכות האלה והשיגך כי תשמע
 בקול יהוה אלהיך: ג ברוך אתה
 בעיר וברוך אתה בשדה: ד ברוך
 פרי-בטנך ופרי אדמתך ופרי
 בהמתך שגר אלפיך ועשתרות
 צאנך: ה ברוך טנאך ומשארתך:
 ו ברוך אתה בבאך וברוך אתה
 בצאתך: שישי ז יתן יהוה את-איביך
 הקמים עליך נגפים לפניך בדרך

רשי"י

כח (ד) שגר אלפיך. ולדות צקך שהנהמה משגרת ממעיה: ועשתרות צאנך. כתרנומו ורבותינו אמרו למה נקרא שמש עשמות שמעשירות את בעליהן ומחזיקות אותם כעשמות הללו שהן סלעים חזקים (מולין פד:): (ה) ברוך טנאך. פירומין. דבר אחר טנאך דבר לא שאתה מסנן סלעים: ומשארתך. דבר יבש שנשאר בכלי ואינו זכ: (ו) ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך. (ז"מ קו). שמהא יליאתך מן העולם בלא חטא כזאתך לעולם:

עמרת רשי"י

כח (ד) שגר אלפיך. ולדות צקך שהנהמה משגרת ממעיה: ועשתרות צאנך. כתרנומו ועדרי ענך פירושו ועדרי צאנך. ורבותינו אמרו למה נקרא שמש עשמות שמעשירות את בעליהן ומחזיקות אותם כעשמות הללו (בראשית יד ה) שהן סלעים חזקים (מולין פד:): (ה) ברוך טנאך. פירומין. דבר אחר טנאך דבר לא כגון יין ותירוש [שפתי חכמים] שאתה מסנן סלעים: ומשארתך. נקרא כך מפני שהם נשארים בכלי [שפתי חכמים] כגון דבר יבש שנשאר בכלי ואינו זכ: (ו) ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך. ולא נאמר ברוך הליכתך. לדרוש (ז"מ קו). שמהא יליאתך מן העולם בלא חטא כזאתך לעולם ובארור אתה בבואך וארור אתה בצאתך דורשינן כמו שאין לו זכות בבואו לעולם כן לא יהיה לו שום זכות בצאתו מן העולם [גור אריה]:

אֶרְחוּ יַעֲרֻקוּ מִקֶּדְמוֹךְ:
 ח יִפְקֹד יי עֲמֹךְ ית
 בְּרַבְתָּא בְּאוֹצְרֶךָ וּבְכָל
 אוֹשְׁטוֹת יָדְךָ וַיְבַרְכֶנְךָ
 בְּאַרְעָא דַי אֱלֹהֶיךָ יֵהֵב
 לָךְ: ט יְקִימְךָ יי לֵה
 לְעַם קְדוֹשׁ כְּמֵא דִי
 קָיִים לָךְ אֲרִי תַטֵּר ית
 פְּקוּדֵיָא דַי אֱלֹהֶיךָ
 וַתִּתֵּךְ בְּאֶרְחוֹן דְּתַקְנֹן
 קְדֻמוֹהֵי: י וַיַּחֲזוּן כָּל
 עַמְמֵי אֲרֵעָא אֲרִי שְׂמֵא
 דַי אֲתַקְרִי עֲלֶיךָ
 וַיִּדְחַלְוּן מִנֶּךָ: יא וַיּוֹתְרֶנְךָ
 יי לְטָבָא בְּוֹלְדָא דְמַעֲרָד
 וּבְוֹלְדָא דְבַעֲרֶיךָ וּבְכַפְּא
 דְאַרְעֶךָ עַל אֲרֵעָא דִי
 קָיִים יי לְאַבְהֶתְךָ לְמַתָּן
 לָךְ: יב יִפְתַּח יי לָךְ ית
 אוֹצְרֵהָ טָבָא ית שְׂמֵיָא
 לְמַתָּן מִטֵּר אֲרֵעֶךָ
 בְּעֵדְנָה וּלְבָרְכָא ית כָּל
 עוֹבְרֵי יָדְךָ וַתּוֹרֵף
 לְעַמְמִין סְגִיָּאִין וְאַתָּה לֹא
 תּוֹרֵף: יג וַיַּתְּנֶנְךָ יי
 לְתַקִּיף וְלֹא לְחַלֵּשׁ
 וַתְּהִי בְּרַם לְעֵלָא וְלֹא
 תְּהִי לְתַחְתָּא אֲרִי
 תִקְבַּל לְפַקוּדֵיָא דַי

דברים כח כי תבא רעה
 אַחַד יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבְשִׁבְעָה דְרָכִים
 יְנוֹסוּ לְפָנֶיךָ: ח יֵצוּ יְהוָה אֱתָךְ אֶת־
 הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ
 וּבְרַבְכָּךְ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לָךְ: ט יְקִימְךָ יְהוָה לֹא לְעַם
 קְדוֹשׁ כְּמֵאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ כִּי תִשְׁמֹר
 אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ
 בְּדַרְכָּיו: י וְרָאוּ כָּל־עַמְּי הָאָרֶץ כִּי
 שָׁם יְהוָה נִקְרָא עֲלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִמֶּךָ:
 יא וְהוֹתֵרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה בְּפִרְי בְּטִנְךָ
 וּבְפִרְי בְּהִמְתֵּךְ וּבְפִרְי אֲדָמְתֶךָ עַל
 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתֶּיךָ
 לָתֵת לָךְ: יב יִפְתַּח יְהוָה לָךְ אֶת־
 אוֹצְרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לְתֵת
 מִטֵּר־אֲרָצְךָ בְּעֵתוֹ וּלְבָרְכָךְ אֶת כָּל־
 מַעֲשֵׂה יָדְךָ וְהִלּוֹיֵת גּוֹיִם רַבִּים
 וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: יג וַיַּתְּנֶנְךָ יְהוָה
 לְרֹאשׁ וְלֹא לְזָנָב וְהָיִיתָ רַק לְמַעְלָה

רש"י

(1) ובשבעה דרכים ינוסו לפניך. כן דרך הנזהלים לנרות, מחפורין לכל 75:

עפרת רש"י

(2) ובשבעה דרכים ינוסו לפניך. כן דרך הנזהלים לנרות, מחפורין לכל 75:

וְלֹא תִהְיֶה לְמַטָּה פִּי־תִשְׁמַע אֶל־
 מִצְוֹת | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי
 מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת: יד וְלֹא
 תִסּוֹר מִכָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אָנֹכִי
 מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם יָמִין וּשְׂמֹאל
 לָלֶכֶת אַחֲרַי אֱלֹהִים אַחֲרַיִם
 לְעַבְדָּם: פ טו וְהָיָה אִם־לֹא תִשְׁמַע
 בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת
 אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְחִקְתִּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי
 מִצְוֶיךָ הַיּוֹם וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת
 הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגוּךָ: טז אָרוּר אַתָּה בְּעִיר
 וְאָרוּר אַתָּה בַּשָּׂדֶה: ז אָרוּר טַנְאֶךָ
 וּמִשְׁאֲרֵתְךָ: יח אָרוּר פְּרִי־בִטְנֶךָ וּפְרִי
 אֲדָמְתְךָ שֹׁגֵר אֶלְפִיךָ וְעִשְׂתִּירַת
 צֹאנֶךָ: יט אָרוּר אַתָּה בְּבֹאֶךָ וְאָרוּר
 אַתָּה בְּצֵאתְךָ: כ יִשְׁלַח יְהוָה | בְּרִי
 אֶת־הַמָּאֲרָה אֶת־הַמְּהוּמָה וְאֶת־

אֱלֹהֶיךָ דִּי אָנָּה מְפַקְדֵךָ
 יוֹמָא דִּין לְמַטָּר
 וְלַמְעַבְדֵּי: יד וְלֹא תִסְטוּן
 מִכָּל פְּתַגְמֵי דִּי אָנָּה
 מְפַקֵּד יִתְכוּן יוֹמָא דִּין
 יִמְנָא וּשְׂמֵאלָא לְמַהֵךְ
 בְּתַר טַעוֹת עַמְמֵי
 לְמַפְלְחָנוּן: טו וְיְהִי אִם
 לֹא תִקְבַּל בְּמִימְרָא דִּי
 אֱלֹהֶיךָ לְמַטָּר לְמַעַבְדֵּי
 יֵת כָּל פְּקוּדוֹהִי
 וּקְמוּדוֹהִי דִּי אָנָּה
 מְפַקְדֵךָ יוֹמָא דִּין וְיִתּוּן
 עֲלֶיךָ כָּל לוֹטֵיָא הָאֵלִין
 וְיִדְבְּקוּךָ: טז לִיט אֶת
 בְּקִרְתָּא וְלִיט אֶת
 בְּחֻקְלָא: ז לִיט סֵלְךָ
 וְאַצְוֹתְךָ: יח לִיט וְלֵדָא
 דְּמַעַד וְאַבָּא דְּאַרְעֵךָ
 בְּקִרְיַי תוֹרִיךָ וְעִדְרֵי
 עֲנֵךָ: יט לִיט אֶת בְּמַעַלְךָ
 וְלִיט אֶת בְּמַפְקֵךָ: כ יִגְרִי
 יֵת בְּךָ יֵת מְאֲרָתָא וְיֵת
 שְׂגוּשָׂא וְיֵת מוּזוּפִיתָא
 בְּכָל אוֹשְׁטוֹת יָדְךָ דִּי
 תַעֲבַד עַד דְּתִשְׁתַּצִּי
 וְעַד דְּתִיכַד בְּפְרִיעַ מִן

דש"י

(כ) המארה. חסרון כמו (ויקרא יג נא) נרעת ממלכת: המהומה. שגשג קול צהלות:

עטרת רש"י

(כ) המארה. חסרון כמו (ויקרא יג נא) נרעת ממלכת: המהומה. שגשג דעת מבלבל

(רש"י גיטץ ע:) קול צהלות:

הַמַּגְעֵרֶת בְּכָל־מִשְׁלַח יְדֶךָ אֲשֶׁר
 תַּעֲשֶׂה עַד הַשְּׂמֹדָה וְעַד־אֲבֹדְךָ
 מִהָר מִפְּנֵי רֵעַ מֵעֲלֹיךָ אֲשֶׁר
 עֲזַבְתָּנִי: כֹּא יִדְבֹק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדָּבָר
 עַד פִּלְתּוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאָדָמָה
 אֲשֶׁר־אֵתָהּ בְּא־שָׁמָה לְרִשְׁתָּהּ:
 כִּי יִבְכֶּה יְהוָה בְּשַׁחֲפֹת וּבִקְדַחַת
 וּבִדְלָקָת וּבַחֲרוֹר וּבַחֲרָב וּבְשַׁדְּפוֹן
 וּבִירְקוֹן וּרְדִפוֹךָ עַד אֲבֹדְךָ: כִּי וְהָיוּ

קדם בישות עובדיך
 דשבקתא דחלתני:
 כא ידבק יי בך ית
 מותא עד דישצי יתך
 מעל ארעא די את
 עלל לתמן למירתה:
 כב ימחנד יי בשחפתא
 ובקדחתא ובדלקתא
 ובחרחורא ובחרבא
 ובשדפונא ובירקונא
 וירדפנד עד דתיבד:
 כג ויהון שמנד די עלוי
 רישד חסיגין בנחשא
 מלאחתא מטרא וארעא

רש"י

(כז) בשחפת. שזכרו נשחף ונפוח: ובקדחת. לשון (דברים לז כג) כי אש קדחה צלפי והוא אש של חולי מלוי צלע"ז (פיעצעהיטעט) שהיא חמה מאד: ובדלקת. חמה יותר מקדחת ומיני חלאים הם: ובחרחר. חולי המחממו תוך הגוף וזמא חמיד למיס וצלע"ז איטערדימנט (צראנד) לשון (איזב ל ל) ועלמי חרה מני חרצ (ירמיה ו כט) נחר מפוח מאש: ובחרב. יציא עליך גייסות: ובשדפון ובירקון. מכוח תבואה שזשדות: שדפון. רוח קדים השליד צלע"ז (ואנענפערצראנד): ירקון. יונש, לפני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון קרו'ק צלע"ז (געלנ): עד אבדך. תרגום עד דמינד [כלומר] עד אבד אותך שחלא מאלין: (כג) והיו שמיד אשר על ראשך נחשת. קללות הללו משה מפי עלמו אמרן ושזכר סיני מפי הקצ"ה

עמרת רש"י

(כב) בשחפת. שזכרו נשחף ונפוח מתרסם לבשר נפוח (ויקרא כז טז) [שפתי חכמים]: ובקדחת. לשון (דברים לז כג) כי אש קדחה צלפי והוא אש של חולי מלוי malwei צלע"ז חום לזוט (פיעצעהיטעט) שהיא חמה מאד: ובדלקת. חמה יותר מקדחת ומיני חלאים הם: ובחרחר. חולי המחממו תוך הגוף וזמא חמיד למיס וצלע"ז איטערדימנט esardenent התיבשות (צראנד) לשון (איזב ל ל) ועלמי חרה מני חרצ דבר המתייבש מפני חום האש (רש"י שם) (ירמיה ו כט) נחר ענין יובש (מצודות שם) מפוח מאש: ובחרב. וכי חרב מכה מעצמו אלא קלה מפני עצמה היא [שפתי חכמים] יציא עליך גייסות: ובשדפון ובירקון. עד כאן מנה מכת של גוף וכאן מונה [שפתי חכמים] מכוח תבואה שזשדות: שדפון. רוח קדים השליד hasle צלע"ז התיבשות התבואה על ידי שרב (ואנענפערצראנד): ירקון. יונש, לפני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון קרו'ק צלע"ז צהבת התבואה (געלנ): עד אבדך. תרגום עד דמינד הוא לשון כלין מן העולם [שפתי חכמים] [כלומר] עד אבד אותך שחלא מאלין: (כג) והיו שמיד אשר על ראשך נחשת.

רעח

דברים כח כי תבא

תרגום

שְׁמִיךְ אֲשֶׁר עַל־רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת
 וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּחְתֶּיךָ בְּרוּל: כִּי יִתֵּן
 יְהוָה אֶת־מִטְרֵךְ אֶרְצְךָ אֲבָק וְעָפָר
 מִן־הַשָּׁמַיִם יִרְדּוּ עָלֶיךָ עַד הַשְּׁמַדָּה:
 כִּי יִתְנַדֵּךְ יְהוָה | נִגְףָּ לְפָנַי אִיבֶיךָ

ד' תחֹתְךָ תְּקִיפָא
 כְּפָרוּלָא מִלְּמַעְבַּד פְּרִין:
 כִּי יִתֵּן יְיָ יְתֵּן מִטְרֵךְ
 אֶרְצְךָ אֲבָקָא וְעָפָרָא מִן
 שְׁמַיָא יְחֹת עֲלֶיךָ עַד
 דְּתִשְׁתַּדֵּי: כִּי יִתְנַדֵּךְ יְיָ
 חֲבִיר קָדָם סְנַאד
 בְּאַרְחָא חֲדָא תְּפֹק

רש"י

אמרן כמשמען ושם נאמר (ויקרא כו יד) ואם לא תשמעו לי ואם תלכו עמי קרי וכאן הוא אומר לקול ה' אלהיך ידבק ה' בך יככה ה' הקל משה בקללותיו לאמרן בלשון יחיד וגם כן בקללה זו הקל שצראשונות הוא אומר (ויקרא כו יט) את שמיכם כבזול ואת ארצכם כנחושה שלא יהיו השמים מויעין בדרך שאין הבזול מויע ומתוך כך תהא חורב צעולם והארץ תהיא מועת בדרך שהנחשת מויע והיא מרקבת פירותיה וכאן הוא אומר שמיך נחשת וארץך בזול שיהיו שמים מויעין אף על פי שלא יריקו מטר מכל מקום לא יהיה חורב של אבדון צעולם והארץ לא תהיה מויעה בדרך שאין הבזול מויע ואין הפירות מרקבין ומכל מקום קללה היא צין שהיא כנחשת צין שהיא כבזול לא תוילא פירות וכן השמים לא יריקו מטר (מגילה לא:): (כד) מטר ארצך אבק ועפר. (תענית ג:): זיקא דנתר מטר יורד ולא כל זרכו ואין צו כדי להרביץ את העפר והרות צאה ומעלה את האבק ומכסה את עשב הזרעים שהן לחים מן המים ונדבק בהם ונעשה טיט ומחיבש ומרקבין:

עטרת רש"י

קללות הללו משה ביקש מהקב"ה שיתן לו רשות לקללם הכי ונתן לו הקב"ה רשות וזהו מפי עלמנו אמרן אבל ברוח הקודש ושצבה סיני מפי הקב"ה אמרן כמשמען ושם נאמר (ויקרא כו יד) ואם לא תשמעו לי ואם תלכו עמי קרי וזה לא שייך לומר משה אמרן וכאן הוא אומר לקול ה' אלהיך ידבק ה' בך יככה ה' הקל משה בקללותיו לאמרן בלשון יחיד וגם כן בקללה זו הקל שצראשונות הוא אומר (ויקרא כו יט) את שמיכם כבזול ואת ארצכם כנחושה שלא יהיו השמים מויעין בדרך שאין הבזול מויע ומתוך כך תהא חורב צעולם והארץ תהיא מועת בדרך שהנחשת מויע והיא מרקבת פירותיה וכאן הוא אומר שמיך נחשת וארץך בזול שיהיו שמים מויעין אף על פי שלא יריקו מטר מכל מקום לא יהיה חורב של אבדון צעולם והארץ לא תהיה מויעה בדרך שאין הבזול מויע ואין הפירות מרקבין ואם כן איזה קללה יש כאן ומתוך [שפתי חכמים] ומכל מקום קללה היא צין שהיא כנחשת צין שהיא כבזול לא תוילא פירות וכן השמים לא יריקו מטר (מגילה לא:): (כד) מטר ארצך אבק ועפר. (תענית ג:): זיקא דנתר מטר עבים ורוחות שלאחר המטר (רש"י שם) מטר יורד ולא כל זרכו ואין צו כדי להרביץ מלשון רובץ תחת משאו [שפתי חכמים] את העפר והרות צאה ומעלה את האבק ומכסה את עשב הזרעים שהן לחים מן המים ונדבק בהם ונעשה טיט ומחיבש ומרקבין:

לְחַתּוּהָ וּבְשִׁבְעָא אֲרָחוּ
תַעְרוּק מִקְדְּמוֹתַי וְחִתִּי
לְזִיעַ לְכֹל מַלְכוּת
אֲרַעָא: כו וְחִתִּי נִבְלַתְךָ
מִשְׁגָּרָא לְמִיכַל לְכֹל
עוֹפָא דְשָׁמַיָא וְלִבְעִירַת
אֲרַעָא וְלִית דְּמִנִּיד:
כו יִמְחַנְךָ יי בְּשַׁחֲנָא
דְּמִצְרַיִם וּבְמַחֲרוֹן
וּבְגִרְבָּא וּבְחָרִים יִבִּישׁ
דִּי לֹא תְכוּל לְאַתְפָּאָה:
כח יִמְחַנְךָ יי בְּטַפְשׁוּתָא
וּבְסִמּוּיּוּתָא וּבְשַׁעֲמֻמוֹת
לְבָא: כט וְחִתִּי מִמִּשֵׁשׁ
בְּטִיִּהְרָא כְּמָא דִּי
מִשֵׁשׁ עוּרְרָא בְּקִבְלָא
וְלֹא תִצְלַח יְת אֲרַחְתְּךָ
וְחִתִּי בְרַם עֲשִׂיק וְאַנִּים
כָּל יוֹמֵיָא וְלִית דְּפָרִיק:
ל אֲתַתָּא תִירוּס וּגְבַר

דברים כח כי תבא
בדרך אחד תצא אליו ובשבעה
דרכים תנום לפניו והיית לזעוה
לכל ממלכות הארץ: כו והייתה
נבלתך למאכל לכל עוף השמים
ולבהמת הארץ ואין מחריד: כז יפכה
יהוה בשחין מצרים כתיב ובעפלים
קרי ובטהלים ובגרב ובחרם אשר לא
תוכל להרפא: כח יפכה יהוה בשגעון
ובעורון ובתמהון לבב: כט והיית
ממשש בצהלים כאשר ימשש
העור באפלה ולא תצליח את
דרכיך והיית אך עשוק וגזול כל
הימים ואין מושיע: ל אשה תארש

רש"י

(כה) לזעוה. לאימה ולזיע שיזעו כל שומעי מכותיך ממך ויאמרו או לנו שלא יבא עלינו כדרך שזא על
אלו: (כו) בשחין מצרים. רע היה מאלד, לה מצפנים ויבש מנחון כדליתא בצכורות (מא.): גרב. שחין
לח: חרם. שחין יבש כחרם: (כח) ובתמהון לבב. אוטס הלנ אשטורדישוין זלע"ו (צטייזונג):
(כט) עשוק. ככל מעשיך יהיה ערעור:

עמרת רש"י

(כה) לזעוה. לאימה ולזיע שיזעו יהיו רועדים כל שומעי מכותיך ממך ויאמרו או לנו
שלא יבא עלינו כדרך שזא על אלו: (כו) בשחין מצרים. הוסיף מצרים לומר [שפתי
חכמים] רע היה מאלד, לה מצפנים ויבש מנחון כדליתא בצכורות (מא.): גרב. שחין לח
מבחון ויבש מבפנים [מורחן]: חרם. שחין יבש כחרם מבפנים ומבחון (רש"י ויקרא כא כ):
(כח) ובתמהון לבב. אוטס הלנ אשטורדישוין זלע"ו *étourdissant* זלע"ו הוּמַס
(צטייזונג): (כט) עשוק. ככל מעשיך יהיה ערעור מענין [בראשית כו כ] ויקרא שם הבאר עשק

כי התעשקו עמו [שפתי חכמים]:

תרגום

אחרון ישכבנה ביתא
 תבני ולא תיתב בה
 פרמא תצוב ולא
 תחלנה: לא תורק יהי
 נכס לעיניך ולא תיכול
 מנה חמרך יהי אגס
 מקדמך ולא יתוב לך
 ענד מסירן לבעלי
 דבךד ולית לך פריק:
 לב בנד ובנדךד מסירן
 לעמא אחרן ועיניך חזן
 ויסופן בגללהן כל
 יומא ולית חילא בידך:
 לב אבא דארעך וכל
 לאותך יכול עמא די
 לא ידעת ותהי ברם
 עשיק ורעיט כל יומיא:
 לד ותהי משתפה מחזו
 עיניך די תחזו:
 לה ימחנד יי בשחנא
 בישא על רבביא ועל
 שקיאי די לא תכול
 לאתסאה מפרסת רגלך

ואיש אחר כתיב ישגלנה קרי ישכבנה
 בית תבנה ולא תשב בו ברם תטע
 ולא תחללנו: לא שורך טבוח לעיניך
 ולא תאכל ממנו חמרך גזול
 מלפניך ולא ישוב לך צאנך נתנות
 לאיביך ואין לך מושיע: לב בנדך
 ובנדך נתנים לעם אחר ועיניך
 ראות וכלות אליהם כל-היום ואין
 לאל ידך: לב פרי אדמתך וכל-יגיעך
 יאכל עם אשר לא-ידעת והיית רק
 עשוק ורצון כל-הימים: לד והיית
 משגע מפראה עיניך אשר תראה:
 לה יפכה יהוה בשחין רע על-
 הברכים ועל-השקום אשר לא-
 תוכל להרפא מבר רגלך ועד

רש"י

(ל) ישגלנה. לשון שגל פלגש והכמוז כינהו לשגמ ישכנה (מגילה כה:) ומקון סופרים הוא זה:
 תחללנו. בשנה הרביעית לאכול פרוי: (לג) וכלות אליהם. מנפות אליהם שישונו ואינם שמים. כל
 תחלת שאינה צאה קרויה כליון עינים:

עמרת רש"י

(ד) ישגלנה. לשון שגל פלגש כלומר אשה תארס ואיש אחר יקחנו לו לפלגש והכמוז כינהו
 לשגמ שלא ישכנה דרך זנות אלא שיקח אותה לפילגש (מגילה כה:) ומקון סופרים הוא זה
 שהתורה כתבה דרך כבוד ולא שהסופר כתב כך בתורה חלילה [שפתי חכמים]: תחללנו. בשנה
 הרביעית לאכול פרוי: (לג) וכלות אליהם. מנפות אליהם שישונו ואינם שמים. כל תחלת

קִדְקִדְךָ: לו יולך יהוה אתך ואת-
מלכך אשר תקים עליך אל-גוי
אשר לא-ידעת אתה ואבתך
ועבדת שם אלהים אחרים עץ ואבן:
לו והיית לשמה למשל ולשנינה בכל
העמים אשר-ינהגך יהוה שמה:
לח זרע רב תוציא השדה ומעט
תאסף כי יחסלנו הארבה: לט פרמים
תטע ועבדת ויין לא-תשתה ולא
תאגר כי תאכלנו התלעת: מ זיתים
יהיו לך בכל-גבולך ושמן לא
תסוד כי ישל זיתך: מא בנים ובנות
תוליד ולא-יהיו לך כי ילכו בשבי:

ועד מותך: לו יגלי יי
יתך וית מלכך די
תקים עליך לעם די לא
ידעת את ואבתך
ותפלח תמן לעממיא
פלחי טעותא אעא
ואבנא: לו ותהי לצדו
למתל ולשועי בכל
עממיא די ידברך יי
לתמן: לח בר זרע סגי
תפק לחקלא וזער
תכנוש ארי יחסלנה
גובא: לט פרמין תצוב
ותפלח ותמרא לא
תשתי ולא תכנוש ארי
תיכלנה תלעתא:
מ זיתין יהון לך בכל
תחומך ומשחא לא
תסוד ארי יתרון זיתך:
מא בגין ובגין תוליד ולא
יהון לך ארי יהבון

רש"י

(לו) דשמה. אשטורדישין צלע"ו (בטיבונג) כל הרואה אותך ישום עליך: דמש"א. כשתבא מכה רעה על
אדם יאמרו זו דומה למכת פלוני: ודשניבה. לשון ושנתס (לעיל ו ז) ידברו כך וכן תרגומו ולשועי לשון
ספור ואשחעי: (לח) יחסלנו. יכלנו ועל שם כך נקרא חסיל שמכלה את הכל: (מ) כי יש"א. ישיר פירומו
לשון (לעיל יט ה) וגשל הברזל:

עמרת רש"י

שאנינה באה קרויה כליון עינים: (דז) דשמה. אשטורדישין étourdisant צלע"ז הוקם
(בטיבונג) כל הרואה אותך ישום נבהל עליך: דמש"א. כשתבא מכה רעה על אדם יאמרו זו
דומה למכת פלוני: ודשניבה. לשון ושנתס (לעיל ו ז) ידברו כך וכן תרגומו ולשועי לשון
ספור ואשחעי: (דח) יחסלנו. יכלנו ועל שם כך נקרא הארבה במקומות אחרים (ישעיה לג ד
יאל א ד ועוד) [שפתי חכמים] חסיל שמכלה את הכל: (מ) כי יש"א. ישיר פירומו לשון (לעיל
יט ה) וגשל הברזל:

מב כָּל־עֵצָךְ וּפְרֵי אֲדָמְתֶךָ יִירֶשׁ
הַצֹּלְצָל: מִן הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ יַעֲלֶה
עִלְיֶךָ מֵעֵלָה מֵעֵלָה וְאַתָּה תֵרֵד
מִמָּטָה מִמָּטָה: מִד הוּא יִלְוֶךָ וְאַתָּה לֹא
תִלְוֶנּוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאַתָּה תִהְיֶה
לְזָנָב: מִה וּבָאוּ עִלְיֶךָ כָּל־הַקְּלָלוֹת
הָאֵלֶּה וּרְדִפוּךָ וְהִשְׁיִגוּךָ עַד
הַשְּׁמֹדָה כִּי־לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר
צִוָּךָ: מו וְהָיוּ בְךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֶת
וּבִזְרָעֶךָ עַד־עוֹלָם: מו תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־
עֲבַדְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה
וּבְטוֹב לֵבָב מְרֹב כָּל: מח וְעַבַּדְתָּ
אֶת־אִיבֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה בְּךָ
בְּרָעַב וּבְצָמָא וּבְעִירֹם וּבְחָסֶר כָּל

בשכּוּא: מב כָּל אֵילָנְךָ
וּאֲבֵא דְאַרְעֶךָ יִחְסַנְנֶה
סְקָאָה: מג תּוֹתֵב עָרֵל דִּי
בִּנְיָד יְהִי סְלִיק עֵיל
מִנְיָד לְעֵלָא לְעֵלָא וְאַתָּה
תְּהִי נַחַת לְתַחְתָּא
לְתַחְתָּא: מד הוּא יוֹזַפְנָךְ
וְאַתָּה לֹא תוֹזַפְנֶה הוּא
יְהִי לְתַקִּיף וְאַתָּה תְּהִי
לְחֻלְשׁ: מה וַיִּיתוּן עֲלֶיךָ
כָּל לְוִטְיָא הָאֵלִין
וּרְדִפְנָךְ וְהִשְׁיִגְנָךְ עַד
דְּתַשְׁתַּצִּי אֲרִי לֹא
קִבַּלְתָּא לְמִימְרָא דִּי
אֱלֹהֶיךָ לְמַטְר פְּקוּדוֹהִי
וּקְיָמוּהִי דִּי פְקָדָךְ:
מו וַיְהוֹן בְּךָ לְאוֹת
וּלְמוֹפֶת וּבְכִנְיָךְ עַד
עֹלָם: מח חֲלַף דִּי לֹא
פְּלַחְתָּא קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ
בְּחֶדְוָא וּבְשִׁפְיוֹת לְבָא
מִסְגִּי כָּלָא: מח וְתַפְלַח
יָת בְּעֵלֵי דְבְּכָךְ דִּי
יִגְרַנְהּ יְיָ בְּכַפְנָא

רש"י

(מג) יירש הצֹצָל. יעשנו הארצה רש מן הפרי: יירש. יעני: צֹצָל. מין ארצה. ואי אפשר לפרש יירש לשון ירושה שאם כן היה לו לכמוז יירש ולא לשון הורשה וגירושין שאם כן היה לו לכמוז יורש: (מו) מרב כ. צעוד שהיה לך כל טוב:

עמרת רש"י

(מב) יירש הצֹצָל. יעשנו הארצה רש מן הפרי: יירש. יעני: צֹצָל. מין ארצה. ואי אפשר לפרש יירש לשון ירושה שאם כן היה לו לכמוז יירש בחיר"ק תחת הי"ד ראשונה והשניה נחת [שפתי חכמים] ולא לשון הורשה וגירושין שאם כן היה לו לכמוז יורש: (מו) מרב כ. כאילו אמר ברוב כל שפירושו [שפתי חכמים] צעוד שהיה לך כל טוב:

ובצחוקתא ובערטיליתא
 ובחסירות פלא ויתן
 ניר פרזלא על צוארך
 עד דישצי יתך:
 מט ייתי יי עלך עם
 מרחיק מסיפי ארעא
 כמא די משתדי גשרא
 עמא די לא תשמע
 לישנה: נ עם תקיף אפין
 די לא יסב אפין לסבא
 ועל ינקא לא מרחם:
 נא וייכול ולדא דבעידך
 ואבא דארעך עד
 דתשתצי די לא ישאר
 לך עבוכא חמרא
 ומשחא בקרי תוריד
 ועדרי ענד עד דיובר
 יתך: נ ויעק לך בכל
 קרויך עד דדכבש
 שוריד רמא וכריבא
 די את רחץ לאשתובא
 בהן בכל ארעך ויעק
 לך בכל קרויך בכל

דברים כח כי תבא רפג
 ונתן על ברזל על-צוארך עד
 השמידו אתך: מט ישא יהוה עליך
 גוי מרחק מקצה הארץ כאשר
 ידאה הנשר גוי אשר לא-תשמע
 לשנו: נ גוי עז פנים אשר לא-ישא
 פנים לזקן ונער לא יחן: נא ואכל פרי
 בהמתך ופרי-אדמתך עד השמדך
 אשר לא-ישאיר לך דגן תירוש
 ויצהר שגר אלפוך ועשתרת צאנך
 עד האבדו אתך: נ והצר לך בכל-
 שעריך עד רדת חמתיה הגבהת
 והבצרות אשר אתה בטח בהן
 בכל-ארצך והצר לך בכל-שעריך
 בכל-ארצך אשר נתן יהוה אליך

רש"י

(מט) כאשר ידאה הנשר. פתאום ודרך מללמת ויקלו קוסיו: לא תשמע לשונו. לא תכיר לשונו וכן (בראשית מא טו) תשמע הלום לפתור אומו. וכן (שם מז כג) כי שומע יוסף אינטינדר"א בלע"ז (פערשטעהען): (נב) עד רדת חמתיה. לשון רדוי וכנוש:

עמרת רש"י

(מט) כאשר ידאה הנשר. פתאום ובקלות כנשר, ישא ה' עליך גוי מרחוק [מזרח] ולרך מללמת יהיה לו ויקלו קוסיו של גוי זה: לא תשמע לשונו. לא תכיר לשונו וכן (בראשית מא טו) תשמע הלום לפתור אומו. וכן (שם מז כג) כי שומע יוסף אינטינדר"א comprehendre = entendre בלע"ז להבין (פערשטעהען): (נב) עד רדת חמתיה. לשון רדוי כמו והורד המשכן (במדבר י"ז) וכנוש שיהיו מיצרים לך גם ברעבון וצמא ולא יהיה בך עוד כח להלחם והוא יצור על העיר ולא ילך משם עד רדת חמותך [גור אריה]:

אֲרַעֵךְ דִּי יִהְיֶה יי אֱלֹהֶיךָ
 לְךָ: ג וְתִיכּוֹל וְלֹדָא
 דְּמַעֲרָךְ בְּשַׂר בְּנִיךָ
 וּבִנְתֶיךָ דִּי יִהְיֶה לְךָ יי
 אֱלֹהֶיךָ בְּצִירָא וּבְעַקְתָּא
 דְּיַעֲקֹב לְךָ סְנַאֲדִי:
 ט גְּבָרָא דְרַכִּיבָךְ כִּד
 וְדַמְפְּנֹק לְחֻדָּא תִּבְאֵשׁ
 עֵינַיָּה בְּאֲחֻזָּי וּבְאֲתַת
 קְיָמָה וּבְשֹׂאֵר בְּנוֹהֵי דִי
 יִשְׂאָר: טו מְלֻמְתָּן לְחַד
 מְנוּחָן מִבְּשַׂר בְּנוֹהֵי דִי
 יִיכּוֹל מְדֻלָּא אֲשַׁתְּאֵר
 לָהּ כִּלְאָ בְּצִירָא
 וּבְעַקְתָּא דִּי יַעֲקֹב לְךָ
 סְנַאֲדִי בְּכָל קְרוּיָךְ:
 טו דְרַכִּיבָא כִּד וְדַמְפְּנֹקָא
 דִּי לֹא נְסִיאת פְּרַסְת
 רְגְלָהּ לְאַחְתָּא עַל

לְךָ: ג וְאֶכְלֵת פְּרִי-בְטַנְךָ בְּשַׂר בְּנִיךָ
 וּבִנְתֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר-יֵצִיק לְךָ
 אֵיבֶךָ: גו הָאִישׁ הָרַךְ בְּךָ וְהֶעֱנַג
 מְאֹד תִּרַע עֵינָיו בְּאֲחָיו וּבְאִשֶׁת חֵיקוֹ
 וּבִיתָר בָּנָיו אֲשֶׁר יוֹתִיר: גח מִתַּת |
 לְאֶחָד מֵהֶם מִבְּשַׂר בָּנָיו אֲשֶׁר יֹאכֵל
 מִבְּלֵי הַשָּׂאִיר-לוֹ כֹּל בְּמִצּוֹר
 וּבְמִצּוֹק אֲשֶׁר יֵצִיק לְךָ אֵיבֶךָ בְּכָל-
 שְׁעָרֶיךָ: נו הָרַכָּה בְּךָ וְהֶעֱנַגָּהּ אֲשֶׁר
 לֹא-נִסְתָּהּ כַּפ־רַגְלָהּ הֵצִג עַל-
 הָאָרֶץ מִהֶתְעַנֵּג וּמִרַךְ תִּרַע עֵינָהּ

רש"י

(נג) ואכלת פרי בטנך בשר בניך, במצור. מחמת שיהיו צרים על העיר והיה שם מזוק עקת רעבון: (נד) הרך בך והענג. הוא הכך הוא הענוג לשון פיטוק ומהתענג ומרץ מוכים עליהם ששניהם אחד אף על פי שהוא מפונק ודעמו קלה דבזר מאוס ימתק לו לרעבונו בשר בניו וזנותיו עד כי תרע עינו בזניו הנותרים מתת לאחד מהם מבשר בניו אחיהם אשר יאכל. [דבר אחר הכך בן הרחמני ורך הלבב מרוכז רעבנות יתאכזרו ולא יתנו מבשר צניהם השחוטים לצניהם הנותרים]: (נו) תרע עינה באיש חיקה

עפרת רש"י

(נג) ואכלת פרי בטנך בשר בניך, במצור. מחמת שיהיו צרים על העיר והיה שם מזוק בגלל עקת רעבון אשר שם [גור אריה]: (נד) הרך בך והענג. הוא הכך הוא הענוג מדכתב לקמן אחר "הרכה בך והענגה" "מהתענג ומרוך" דמשמע ד"רכה וענגה" חדא הוא לשון פיטוק ומהתענג ומרץ מוכים עליהם ששניהם אחד אף על פי שהוא מפונק ודעמו קלה דבזר מאוס כמו בשר בניו השחוטים אבל כאן לא ימסוהו אלא [מורח] ימתק לו לרעבונו בשר בניו וזנותיו עד כי תרע עינו בזניו הנותרים מתת לאחד מהם מבשר בניו אחיהם אשר יאכל. [דבר אחר הכך בן הרחמני ורך הלבב מרוכז רעבנות יתאכזרו ולא יתנו מבשר צניהם השחוטים לצניהם הנותרים]: (נו) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה. הגדולים:

בְּאִישׁ חִיקָה וּבְבִנְיָה וּבְכַתְּתָה:
 נ וּבְשִׁלּוּתָהּ הַיּוֹצֵת * א מִבֵּין רַגְלֶיהָ
 וּבְבִנְיָה אֲשֶׁר תֵּלֵד פִּי־תֹאכְלֶם
 בְּחֶסֶר־כָּל בַּסֶּתֶר בְּמִצּוֹר וּבְמִצּוֹק
 אֲשֶׁר יֵצִיק לָךְ אֵיבֶךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ:
 נח אִם־לֹא תִשְׁמָר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
 דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בַּסֶּפֶר
 הַזֶּה לְיִרְאָה אֶת־הַשֵּׁם הַנּוֹכַח
 וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
 נט וְהִפְלֵא יְהוָה אֶת־מִכְתָּךְ וְאֵת
 מִכּוֹת זְרַעְךָ מִכּוֹת גְּדֹלֹת וְנֶאֱמָנוֹת
 וְחֲלִים רָעִים וְנֶאֱמָנִים: ם וְהִשִּׁיב בְּךָ
 אֵת כָּל־מְדוּהַ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָגַרְתָּ

אֶרְעָא מִמְּפִנְקוּ וּמִרְכִּיבֵי
 תְּבֹאֵשׁ עֵינָה בְּנֹבֵר
 קָמָה וּבְכִרְהָה וּבְכַתְּתָה:
 ט וּבְזֵעַר בְּנֹהָא דִּיפְקֹן
 מְנָה וּבְבִנְיָה דִּי תֵּלִיד
 אָרִי תִּיכְלֹנוּן בְּחֶסֶר־וֹת
 כְּלָא בְּסִתְרָא בְּצִירָא
 וּבְעַקְתָּא דִּי יַעַק לָךְ
 סְנַאֲךָ בְּקִרְוֶיךָ: נח אִם לֹא
 תִּשְׁמָר לְמַעַבְדַּיִת כָּל
 פְּתָנְמֵי אוֹרִיתָא הָדָא
 דְּכְתוּבִין בְּסִפְרָא הַדִּין
 לְמַדְחַל יִתְּ שְׁמָא יְקִירָא
 וְדַחִילָא הַדִּין יִתְּ יי
 אֱלֹהֶיךָ: טו וְיִפְרֹשׁ יי
 יִתְּ מִחֲתָךְ וְיִתְּ מַחַת
 בְּנִיד מַחֲזֵן וּבְרִבְזֵן
 וּמְהִימָנוּן וּמְכַתְּשִׁין
 בִּישִׁין וּמְהִימָנוּן: ם וְיִתְּב
 בְּךָ יִתְּ כָּל מְכַתְּשֵׁי
 מִצְרַיִם דִּי רְחִלְתָּא

* חסר א' רש"י

ובבניה ובבתה. הגדולים: (נו) ובשליטה. צניס הקטנים. זכולן מהא עינה נרה כשתאכל את האחד מליתן
 לאשר אצלה מן הנשר: (נט) והפלא ה' את מכתך. מופלאות ומונדלות משאר מכות: ונאמנות. ליסרך
 לקיים שליחותן: (ס) אשר יגרת מפניהם. מפני המכות כשהיו ישראל רואין מכות משונות הבאות על
 מצרים היו יראים מהם שלא יצאו גם עליהם מדע שכן כחוצ (שמות טו כו) אם שמוע תשמע וגו' כל
 המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך אין מיראין את האדם אלא בדבר שהוא יגור ממנו:

עצרת רש"י

(נז) ובשליטה. צניס הקטנים. זכולן מהא עינה נרה כשתאכל את האחד מהתנוקות
 השחוטים שלה מליתן לאשר אצלה מן הנשר: (נח) והפלא ה' את מכתך. מופלאות
 ומונדלות משאר מכות: ונאמנות. ליסרך לקיים שליחותן: (ס) אשר יגרת מפניהם.
 מפני המכות כשהיו ישראל רואין מכות משונות הבאות על מצרים היו יראים מהם שלא יצאו
 גם עליהם מדע שכן כחוצ (שמות טו כו) אם שמוע תשמע וגו' כל המחלה אשר שמתי

מִקְדָּמֵיהוּן וְדָבְקוֹן בְּדִ: סא אף כל מרע וכל
 מִחָא דִי לֹא כְּתִיבִין בְּסִפְרָא דְאֹרִיתָא הָדָא
 יִתְנֹון " עֲלֵךְ עַד דִּישְׁתַּצֵּד: מִב וְתִשְׁתַּאֲרוֹן
 בְּעַם זֵעַר חֲלָף דִּי הוּיָתוֹן כְּכֹכְבֵי שְׁמַיָא
 לְמִסְגֵי אֲרִי לֹא קִבְּלָתָא לְמִימְרָא דִי אֱלֹהֵךְ:
 סג ויהי כמא דחדי " עֲלִיכוֹן לְאוֹטָבָא יִתְכוֹן
 וְלֹאֲסַגָּאָה יִתְכוֹן בֵּן יְחִדִי " עֲלִיכוֹן לְאוֹבְדָא
 יִתְכוֹן וְלִשְׁצָאָה יִתְכוֹן וְתִטְלַטְלוֹן מֵעַל אֲרֵעָא
 דְאֵת עֲלֵל לְתַמְּוֹן לְמִירְתָּה: סד ויבררנך " בְּכֹל עַמְמַיָא מְסִיפִי
 אֲרֵעָא וְעַד סִיפִי אֲרֵעָא וְתִפְלַח תַּמְּוֹן לְעַמְמַיָא

מִפְּנֵיהֶם וְדָבְקוֹן בְּדִ: סא גַּם כָּל־חֲלָי
 וְכָל־מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כָּתוּב בְּסִפְרֵי
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה עָלֶיךָ עַד
 הַשְּׂמַדִּךְ: סב וְנִשְׂאֲרֹתֶם בְּמַתִּי מְעַט
 תַּחַת אֲשֶׁר הֵייתֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
 לָרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעַתְּ בְּקוֹל יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ: סג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־שָׁשׂ יְהוָה
 עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם וְלְהַרְבּוֹת
 אֶתְכֶם בֵּן יִשִׁישׁ יְהוָה עֲלֵיכֶם
 לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וְלְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם
 וְנִסְחַתֶּם מֵעַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־אֵתָהּ
 בָּא־שָׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: סד וְהִפִּיצֶךָ יְהוָה
 בְּכָל־הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־

רש"י

(סא) יעלם. לשון עליה: (סב) ונשארתם במתי מעט תחת וגו'. מועטין חלוף מרובין: (סג) כן ישיש
 ה'. (מגילה י'): את ארביכם עליכם להעמיד וגו': ונסחתם. לשון עקירה וכן (משלי טו כה) בית גאים יסח
 ה':

עטרת רש"י

במצרים לא אשים עליך אין מיראין את האדם אלא בדבר שהוא יגור ממנו: (סא) יעלם.
 לשון עליה: (סב) ונשארתם במתי מעט תחת וגו'. מה לי האיך היו מתחילה לך
 פירש מועטין חלוף מרובין הקללה היא לפי ערך הברכה הייתם ככוכבי השמים שהוא רבוי דרך
 פלא כך תהיו מועטים דרך פלא [גור אריה]: (סג) כן ישיש ה'. הלא אין הקב"ה שמח במפלתן
 של רשעים [שפתי חכמים] אלא הקב"ה ישיש (מגילה י'): את ארביכם עליכם להעמיד וגו':
 ונסחתם. לשון עקירה וכן (משלי טו כה) בית גאים יסח ה' ענין עקירה (מצודות שם):

קִצְהָ הָאָרֶץ וְעִבַדְתָּ שָׁם אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אֹתָהּ
 וְאַבְתִּיךָ עֵץ וְאַבְנֵי סֶה וּבַגְּזִים הֵהֱמָה
 לֹא תִרְגְּעֶנּוּ וְלֹא יִהְיֶה מְנוּחַ לְכַף־
 רַגְלְךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רָגֹז
 וּכְלִיזֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נַפְשׁ: סו וְהָיוּ
 חֲטִיף תִּלְאִים לְךָ מִנְּגֵד וּפְחַדְתָּ לַיְלָה
 וְיוֹמָם וְלֹא תִאֲמִין בְּחֲטִיף: סז בְּבִקְרֹ

פְּלָחֵי מְעוֹתָא דִּי לֹא
 יָדַעְתָּ אֹתָּהּ וְאַבְתִּיךָ
 אֲבָנִים וְאַבְנֵי
 סֶה וּבַעֲמֻמַּיָא הָאֲבוֹן לֹא
 תְנוּחַ וְלֹא יִהְיֶה מְנוּחַ
 לְפָרְסַת רַגְלְךָ וְיִתֵּן יְיָ
 לְךָ תִּמְזֵן לֵב רָגֹז
 וְחֲשֻׁבַת עֵינַיִן וּמְפָחוֹן
 נַפְשׁ: סו וְהָיוּ חֲטִיף תִּלְזֹן
 לְךָ מִקְּבֵל וְתִהְיֶה תִּנְוָה
 לַיְלָלָה וּמִמָּוָה וְלֹא
 תִּהְיִימִין בְּחֲטִיף:
 סז בְּצַפְרָא תִּימַר מִן יִתֵּן

רש"י

(סד) ועבדת שם אלהים אחרים. כתרגומו לא עבדת אלהות ממשי אלא מעלים מס וגולגליות לכומרי עבודה זרה: (סה) לא תרגיע. לא תנוח כמו (ישעיה כח יב) וזאת המרגעה: לב רגז. לז חרד כתרגומו דחיל כמו (שם יד ט) שאול מתחת רגזה לך (שמות טו יד) שמעו עמים ירגזון [(שמואל ז כב) מוסדות השמים ירגזון]: וכליזון עינים. מלפני ליסועה ולא תנא: (סו) חטיף תלאים לך. על הספק כל ספק קרוי תלוי שמא אמות היום נחרב הנאה עלינו ורעותינו דרשו זה הלוקח תנאה מן השוק: ולא תאמין בחייד. זה הסומך על הפלטר (מנחות קג:): (סז) בבקר תאמר מי יתן ערב. (סוטה מט.) ויהיה הערב של אמש:

עטרת רש"י

(סד) ועבדת שם אלהים אחרים. כתרגומו לא עבדת אלהות ממשי דאין שייך לומר שהקב"ה יבשרם שיעבדו עבודה זרה [שפתי חכמים] אלא מעלים ישלמו מס וגולגליות מסים לגולגולת לכומרי עבודה זרה: (סה) לא תרגיע. לא תנוח כמו (ישעיה כח יב) וזאת המרגעה ענין מנוחה (מצודות שם): לב רגז. לז חרד כתרגומו דחיל כמו (שם יד ט) שאול מתחת רגזה לך ענין תנועת החרדה (מצודות שם) (שמות טו יד) שמעו עמים ירגזון [(שמואל ז כב) מוסדות השמים ירגזון]: וכליזון עינים. מלפני ליסועה ולא תנא: (סו) חטיף תלאים לך. על הספק כל ספק קרוי תלוי שמא אמות היום נחרב הנאה עלינו ורעותינו דרשו זה הלוקח תנאה מן השוק משנה לשנה שאין לו קרקע לזרוע ואינו יודע אם יהיו לו מעות לשנה הבאה (רש"י מנחות קג:): ולא תאמין בחייד. זה הסומך על הפלטר (מנחות קג:): על הנחתום, ושמא פעם לא ימצא ליקח ומות ברעב [שפתי חכמים]: (סז) בבקר תאמר מי יתן ערב. הלא החולי מכביד בערב יותר מבבקר (כ"ב מו) אלא תבקש [שפתי חכמים] (סוטה מט.) ויהיה הערב של אמש מי יתן והיה זה הבא כזה שעבר (רש"י שם):

תֹּאמַר מִי־יִתֶּן עָרֵב וּבְעֵרֵב תֹּאמַר
 מִי־יִתֶּן בְּקָר מִפֶּחֶד לְבַבְךָ אֲשֶׁר
 תִּפְחָד וּמִמְרֹאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:
 סח וְהִשִּׁיבְךָ יְהוָה | מִצָּרִים בְּאֲנִיּוֹת
 בְּדַרְךָ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תִסֹּף
 עוֹד לְרֹאֲתָהּ וְהִתְמַכְרְתֶם שֵׁם
 לְאִיבִיךָ לְעִבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת וְאִין
 קָנָה: סט אֱלֹהֵי דְבַרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר־
 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִלֶּבֶד הַבְּרִית

רָמָשָׂא וּבְרָמָשָׂא תִימַר
 מִן יִתֵּן צִפְרָא מִתְוֹהוֹת
 לְבָד דִּי תְהִי תְוֵה
 וּמְחֹז עֵינֵיךָ דִּי תְהִי
 תְוֵי: סח וְיִתִּיבְנֶךָ יי
 מִצָּרִים בְּסַפִּינֵן בְּאַרְחָא
 דִּי אָמַרְתִּי לְךָ לֹא
 תוֹסֵף עוֹד לְמַחְזוּה
 וְתוֹדְבִנֵּן תִּמְזֵן לְכַעֲלֵי
 דְבָבְךָ לְעִבְדִּין וּלְאַמְהֵן
 וְלִית דְּקָנָה: סט אֵלִין
 פְּתַנְמֵי קִימָא דִּי פִקִּיד
 יי יֵת מֹשֶׁה לְמַגֵּזֵר עִם
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא
 דְּמוֹאָב בַּר מִקְיָמָא דִּי
 גִזַּר עִמְהוֹן בְּחֵרֵב:

רש"י

ובערב תאמר מי יתן בקר. של שמרית שהלכות מחזיקות תמיד וכל שעה קללמה מרובה משלפניה: (סח) באניות. נספיעות נשציה: והתמכרתם שם לאיביך. אחס תנקשו להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות: ואין קנה. כי יגזרו עליך הרג וכליון: והתמכרתם. נלע"ז אי פורוונדריץ וו"ש (איר ווערדעט איך אליין פערקייפען) ולא יתכן לפרש והתמכרתם נלשון ונמכרתם על ידי מוכרים אחרים [מפני שנאמר אחריו ואין קונה]: (סט) לברת את בני ישראל. שיקבלו עליהם את החמורה צאלה ונשנועה: מלכד הברית. קללות שנמורת כהנים שנאמרו נסיני:

עטרת רש"י

ובערב תאמר מי יתן בקר. של שמרית של היום [שפתי חכמים] שהלכות מחזיקות תמיד וכל שעה קללמה מרובה משלפניה: (סח) באניות. נספיעות נשציה וזו היתה קללה נוספת כי באניות היו לוקחים כולם לשבי גם הטף והגשים מה שאין כן אם היו מוליכים אותם ברגל לא היו הולכים לשבי רק האנשים היכולים לילך [שפתי חכמים]: והתמכרתם שם לאיביך. אחס תנקשו להיות נמכרים להם לעבדים ולשפחות: ואין קנה. כי יגזרו עליך הרג וכליון: והתמכרתם. נלע"ז אי פורוונדריץ וו"ש pour vous y vendre = e porwendrez vos כדי להתקבר (איר ווערדעט איך אליין פערקייפען) ולא יתכן לפרש והתמכרתם נלשון ונמכרתם על ידי מוכרים אחרים [מפני שנאמר אחריו ואין קונה]: (סט) לברת את בני ישראל. שיקבלו עליהם את החמורה צאלה ונשנועה: מלכד הברית. קללות שנמורת כהנים שנאמרו נסיני:

אֲשֶׁר-כָּרַת אִתְּם בְּחֶרֶב: פ שְׁבִיעִי
 כַּט א וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אִתְּם רְאִיתֶם אֵת כָּל-
 אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְעֵינֵיכֶם בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדָּיו וּלְכָל-
 אֶרְצוֹ: ב הַמַּסּוֹת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר רָאוּ
 עֵינֵיכֶם הָאֵתֶת וְהַמַּפְתִּים הַגְּדֹלִים
 הָהֵם: ג וְלֹא-נָתַן יְהוָה לָכֶם לֵב
 לְדַעַת וְעֵינַיִם לִרְאוֹת וְאָזְנוֹיִם לִשְׁמֹעַ
 עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ד וְאוֹלָךְ אֶתְכֶם
 אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא-בָלוּ
 שְׁלֹמֹתֵיכֶם מֵעַלְיֹכֶם וְנַעֲלָךְ לֹא-
 בָלְתָה מֵעַל רַגְלֵךְ: ה לָחֶם לֹא

א ויקרא משה לכל
 ישראל ואמר להון
 אתון חזתון ית כל די
 עבד יי לעיניכון
 בארעא דמצרים
 לפרעה ולכל עבדוהי
 ולכל ארעה: ב נסי
 רברביא די חזאה עיניך
 אחיא ומופתיא רברביא
 האנון: ג ולא יהב יי
 לבון לבא למדע ועינין
 למחוי וארנין למשמע
 עד יומא הרנין:
 ד ודברית יתכון ארבעין
 שנין במדברא לא
 בליאת פסותכון מנכון
 ומסנך לא עדו מעל
 רגלך: ה לחמא לא
 אכלתון וחרמר חדת
 ועתיק לא שתיתון

רש"י

כט (ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת. להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו: עד היום הזה. שמעתי
 שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמו שכמוז (לקמן לא ט) ויחנה אל הכהנים בני לוי באו כל
 ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו ומה אתה
 משליט את בני שבטך עליה ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה, לנו נתנה, ושמת משה על הדבר ועל זאת
 אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו' (לעיל כז ט) היום הזה הבנתי שאחס דנקיס וחפניס במקום:

עטרת רש"י

כט (ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת. להכיר את חסדי הקב"ה ולידבק בו לא לדעת
 המסות הגדולות והאותות וגו' (מורחין): עד היום הזה. הוא היום שאמר להם היום הזה
 נהיית לעם (מורחין) שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמו שכמוז (לקמן
 לא ט) ויחנה אל הכהנים בני לוי באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו
 עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עליה על התורה
 [שפתי חכמים] ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה, לנו נתנה, ושמת משה על הדבר ועל זאת

אֲכַלְתֶּם וַיֵּין וְשָׁכַר לֹא שְׁתִּיתֶם לְמַעַן
 תִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: מַפְטִיר
 וּתְבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיֵּצֵא סִיחֹן
 מִלֶּדְ-חֶשְׁבֹן וְעֹג
 לְקָרְאתֵנוּ לְמַלְחָמָה וַנִּפֹּם: ז וַנִּקַּח אֶת-
 אֲרָצָם וַנִּתְּנָה לְנַחֲלָה לְרֵאוּבֵנִי וּלְגָדִי
 וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְּנַשִּׁי: ח וְשִׁמְרְתֶם אֶת-
 דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
 לְמַעַן תִּשְׁכְּלוּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר
 תַּעֲשׂוּן: פ פ פ

בְּדִיל דְּתִדְעוּן אַרְי אָנָּא
 אֱלֹהֵיכֹן: ו וְאַתִּיתוּן
 לְאַתְרָא הָדִין וַנִּפֹּק
 סִיחֹן מִלְּקָא דְּחֶשְׁבֹן
 וְעֹג מִלְּקָא דְּמִתָּנָן
 לְקָדְמוּתָנָא לְאַנְחָא
 קָרְבָּא וּמְחֹנוּן: ז וַנִּסְכְּנָא
 ית אֲרַעְהוּן וַיִּהְבְּנָה
 לְאַחֲסָנָא לְשִׁבְטָא
 דְּרֵאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְּגָד
 וּלְפִלְגֹת שִׁבְטָא
 דְּמְנַשֶּׁה: ח וְתִטְרוּן ית
 פְּתֻגְמֵי קִימָא הָדָא
 וְתַעֲבְדוּן יתְהוּן בְּדִיל
 דְּתַצְלְחוּן ית כָּל דִּי
 תַּעֲבְדוּן: פ פ פ

רש"י

(ו) ותבאו אל המקום הזה. עתה אחס רואים ענמכם בגדולה וכבוד אל מצעטו במקום ואל ירוס לנכנס ושמרתם את דברי הברית הזאת. דבר אחר ולא נתן ה' לכם לב לדעת (ע"ז ה:) שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה אבל מכלן ואיך יקפיד. ולפיכך ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו': חסלת פרשת כי תבא

עטרת רש"י

אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו' (לעיל כו ט) היום הזה הצנתי שאתם דנקים ומפלים במקום: (ו) ותבאו אל המקום הזה. עתה אחרי שהכינו את סיחון ואת עוג [גור אריה] אחס רואים ענמכם בגדולה וכבוד אל מצעטו במקום ואל ירוס לנכנס לחשוב שההצלחות שלכם הם, אלא רק מן השם הם ולא מכם, לפיכך [שפתי חכמים] ושמרתם את דברי הברית הזאת. דבר אחר ולא נתן ה' לכם לב לדעת (ע"ז ה:) שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה אבל אחר שבאת אל המקום הזה כלומר אל המדרגה הזאת להשיג חכמתו יתברך לכן [מזרח] מכלן ואיך יקפיד. ולפיכך ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו': חסלת פרשת כי תבא

הפטרת כי תבוא בישעיה פרק ס

קומי אורי כי בא אורך וכבוד יהוה עליך זרח: כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶה־אֶרֶץ
 וְעֹרֶפֶל לְאֲמִים וְעָלֶיךָ זֶרַח יְהוָה וּכְבוֹדוֹ עָלֶיךָ יֵרָאֶה: וְהִלְכּוּ גוֹיִם לְאוֹרְךָ
 וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זֶרְחֶךָ: שְׁאִי־סָבִיב עֵינֶיךָ וּרְאֵי כָּל־מִקְבָּצָיו בְּאוֹרְךָ בְּנֹרָה
 מִרְחֹק יָבֹאוּ וּבְנִתֶיךָ עַל־צַד תִּאֲמַנֶה: אִזְּ תֵרְאִי וְנִהְרַתְּ וּפְתַח וּרְחֹב לְבָבְךָ
 כִּי־יִהְיֶה עָלֶיךָ הַמִּזֶן יִם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ: שִׁפְעַת גַּמְלִים תִּכְסֹּף בְּכַרִּי
 מִדִּין וְעִיפָה כָּל־מִשְׁבָּא יָבֹאוּ זֶהָב וְלַבֹּנָה יִשְׂאוּ וּתְהַלֹּת יְהוָה יִבְשְׂרוּ:
 כַּל־צֶאֱנָן קָדָר יִקְבְּצוּ לָךְ אֵילֵי נְכוֹזֹת יִשְׁרָתוּנְךָ וְעָלוּ עַל־רָצוֹן מִזְבְּחֵי וּבֵית
 תַּפְאֲרֹתֵי אֶפְסָר: מִי־אֵלֶּה כַּעֲב תְּעוֹפִינָה וְכִיּוֹנִים אֶל־אַרְבְּתֵיהֶם: כִּי־לִי אֵיִם
 יִקּוּ וְאֲנִיּוֹת תִּרְשִׁישׁ בְּרֵאשִׁיטָה לְהִבִּיא כְּנֹד מִרְחֹק כִּסְפָּם וְזֶהְבֶּם אֲתֶם לְשֵׁם
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פִאֲרֶךְ: וּבְנֹו בְּגִי־נֶכֶד חֲמִתֶיךָ וּמְלֻכֵיהֶם
 יִשְׁרָתוּנְךָ כִּי בְקִצְפֵי הַבִּיתֶיךָ וּבְרָצוֹנֵי רַחֲמֶיךָ: וּפְתַחוּ שְׁעָרֶיךָ תָּמִיד יוֹמָם
 וְלַיְלָה לֹא יִסְגְּרוּ לְהִבִּיא אֵלֶיךָ חֵיל גּוֹיִם וּמְלֻכֵיהֶם נְהוּגִים: כִּי־הִנֵּה
 וְהַמְּלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹדוּךָ יֵאָבְדוּ וְהַגּוֹיִם חֶרֶב יַחֲרֹבוּ: כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלֶיךָ
 יָבֹאוּ בְרוֹשׁ תְּדַהֵר וּתְאֲשׂוֹר יַחֲדוּ לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדְּשֵׁי וּמְקוֹם רְגְלֵי אֲכַבְדָּ:
 וְהִלְכּוּ אֵלֶיךָ שְׁחוֹחַ בְּנֵי מַעֲרֹךְ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַל־כַּפּוֹת רְגְלֶיךָ כַּל־מִנְאֲצִיךָ וּקְרָאוּ
 לָךְ עֵיר יְהוָה צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: תַּחַת הַיּוֹתֵךְ עֲזוּבָה וּשְׁנוּאָה וְאִין עוֹבֵר
 וְשִׁמְתֶיךָ לְגֶאֱזוֹן עוֹלָם מִשׁוֹשׁ דּוֹר וָדוֹר: וַיִּנְקַתְּ חֶלֶב גּוֹיִם וְשֵׁר מְלָכִים תִּינְקִי
 וַיִּדְעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶךָ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב: תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זֶהָב
 וְתַחַת הַבְּרֹזֶל אָבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הַעֲצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בְּרֹזֶל וְשִׁמְתִּי
 פְקַדְתֶּךָ שְׁלוֹם וּנְגִשֶׁךָ צְדָקָה: לֹא־יִשְׁמַע עוֹד חֶמֶס בְּאַרְצֶךָ שֶׁד וְשִׁבְר
 בְּגִבּוֹלֶיךָ וּקְרָאת יִשׁוּעָה חֲמִתֶיךָ וּשְׁעָרֶיךָ תִּהְלָה: לֹא־יְהִי־לָךְ עוֹד הַשְּׁמֵשׁ
 לְאֹר יוֹמָם וּלְנֹגַהּ הַיָּרֵחַ לַאי־יָאִיר לָךְ וְהִי־לָךְ יְהוָה לְאֹר עוֹלָם וְאֱלֹהֶיךָ
 לְתַפְאֲרֶתְךָ: לֹא־יָבֹאוּ עוֹד שְׁמֵשׁ וּרְחֹךְ לֹא יֵאֲסֹף כִּי יְהוָה יְהִי־לָךְ לְאֹר
 עוֹלָם וְשִׁלְכוּ יָמֵי אֲבָלְךָ: וְעַמּוֹךְ כָּל־מִצְדִּיקִים לְעוֹלָם יִרְשׁוּ אֶרֶץ נָצַד מִטְעוֹ
 (מִטְעֵי קָרִי) מַעֲשֵׂה יָדֵי לְהַתְּפָאֵר: הַקָּטָן יְהִי לְאֵלֶף וְהַצָּעִיר לְגוֹי עַצוֹם אֲנִי
 יְהוָה בְּעַתָּה אַחִישְׁנָה: